

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Náhradní rodinná péče

Vypracovala: Petra Kostecká

Vedoucí práce: MgA. Stanislav Suda, Ph.D

České Budějovice

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma „Začlenění dětí z dětského domova do nové rodiny“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu výsledků obhajoby kvalifikační práce.

Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací systémem odhalování plagiátů.

Ve Veselí nad Lužnicí dne

.....

Petra Kostecká

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce panu MgA. Stanislavu Sudovi, Ph.D. za cenné rady, připomínky, ochotu a metodické vedení práce. Také děkuji své rodině za vstřícnost a trpělivost během mého studia na vysoké škole.

Abstrakt

Bakalářská práce mapuje formy náhradní rodinné péče. Důvody, proč se dítě může ocitnout v tomto druhu výchovy a možné následky, které by mohla taková zátěžová situace na dítěti zanechat. Formou zúčastněného pozorování, pozorovacích schémat a nestrukturovaných rozhovorů s chlapcem, jeho rodinou a pedagogickým personálem. Bakalářská práce vyhodnocuje socializaci a vývoj tohoto chlapce, který se v takové formě výchovy nachází.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, pěstounská péče, zátěžová situace, socializace

Abstract

Bachelor thesis surveys the forms of foster care. The reasons why a child may find themselves in this kind of education and possible consequences that could such a stressful situation for the child to leave. From of participant observation, observation schemes and unstructured interview with the boy, his family and teaching staff, thesis evaluates the socialization and development of this boy who was in a form of education is.

Keywords: foster care, foster care, stressful situation, socialization

Obsah

Úvod	8
1 TEORETICKÁ ČÁST	10
1.1 Náhradní rodinná péče.....	10
1.1.1 Současný stav	10
1.1.2. Působení rodiny.....	12
1.1.3 Jednotlivé formy náhradní rodinné péče	13
1.1.4 Důvody, proč některé děti vychovávají příbuzní.....	14
1.1.5 Chování dětí	15
1.1.6 Přístupy a následky.....	16
1.2 Působení zátěžových situací na psychiku	23
1.2.1 Okolnosti, které ovlivňují psychiku dítěte	23
1.2.2 Druhy zátěžových situací.....	24
1.3 Téma biologický rodič	26
1.3.1 Komunikace o biologickém rodiči	26
1.4 Emoční vývoj a socializace dítěte	29
1.4.1 Sociální kontrola.....	29
1.4.2 Sociální porozumění	30
1.4.3 Separační reakce	31
1.5 Drogy a možné důsledky na dítě	32
1.5.1 Drogy a náhradní rodinná péče.....	32
1.5.2 Důsledky	32
2 PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
2.1 Cíle výzkumu.....	34
2.2 Výzkumná metoda, popis metody a cíl výzkumu	34
2.3 Kresba dítěte	35
2.4 Případová studie.....	37

2.5 Pozorování chlapce	42
2.5.1 Zúčastněné pozorování chlapce po roce.....	42
2.5.2 Pozorovací schéma první paní učitelky	44
2.5.3 Pozorovací schéma druhé paní učitelky.....	46
2.5.4 Pozorovací schéma paní ředitelky.....	47
Jak dítě spolupracuje s dospělými?	47
2.6 Výpovědi členů rodiny.....	48
2.6.1 Výpověď babičky	48
2.6.2 Výpověď chlapce	49
2.7 Rozbor prací žáka	50
2.7.1 Kresba.....	50
2.8 Vyhodnocení	51

„Rodina může člověku pomoci, ale taky ho může úplně zlikvidovat. Nejhorší je, že si nikdo nemůže vybrat, kam se narodí“ (Vágnerová, 2012, 589).

Úvod

Bakalářská práce začíná citátem, který by měl nastínit problém, kterým jsem se zabývala. Děti jsou bezbranné a nemůžou za chování svých rodičů. Naším úkolem by mělo být děti chránit a umožnit jim bezstarostné dětství.

Tématem náhradní rodinné péče jsem se začala zabývat v době, kdy jsem dostala informaci o tom, že do naší mateřské školy přijde chlapec z dětského domova, do kterého byl umístěn z důvodu závislosti rodičů na drogách a zanedbání péče. V náhradní rodinné péči je u svých prarodičů. Z dokumentů poskytnutých sociální pracovníci jsem se dozvěděla, čím vším si chlapec za svůj krátký život prošel, a tušila jsem, že práce s ním nebude lehká. Začala jsem hledat materiály k tomu, abych na tuto novou situaci připravila děti ve třídě i sebe samu.

Chlapec při příchodu do školky dlouhou dobu trpěl obavami, že ho tam babička nechá. První týden docházel pouze na dopolední výuku, po týdnu babička musela do práce a chlapec byl ve školce celý den. Nespolupracoval, nerespektoval autoritu, pokud měl zájem o hračku, se kterou si hrálo jiné dítě, násilím mu ji vytrhl. Po pár měsících měly děti z tohoto malého chlapce strach a já, ani má kolegyně jsme nevěděly, jaké výchovné prostředky používat, jelikož žádné nezabíraly. Po rozhovoru s babičkou jsme zjistily, že z jeho chování je také zoufalá a zvažuje chlapce navrátit zpět do dětského domova. Snažily jsme se s rodinou spolupracovat a podporovaly ji, aby neztráceli naději a chlapce si v péči ponechali.

Z tohoto důvodu jsem si vybrala za téma mé bakalářské práce náhradní rodinnou péči. Je to velice náročný a dlouhotrvající proces, jak pro dítě, tak i pro pečovatele. Dítě si v sobě nese různá traumata a pečovatel se s nimi musí naučit žít. Sám pečovatel v sobě ukrývá strach, bolest, protože mnohdy rodič, který se o dítě nedokázal postarat, je jeho vlastní potomek. Pečovatel si tuto situaci může dávat za vinu.

Cílem bakalářské práce je vysvětlit pojem náhradní rodinná péče a zjištění, do jaké míry může ovlivnit chlapcův psychický vývoj, morální a prosociální chování.

V teoretické části se budu zabývat vysvětlením pojmu náhradní rodinná péče a její jednotlivé formy, reakce dětí i pečovatелů na nově vzniklou situaci. Děti, které se dostanou do náhradní rodinné péče, prošly určitými zátěžovými situacemi a mohou na ně různým způsobem reagovat. Proto se zde budu zabývat pojmy: frustrace, deprivace, konflikt, stres, trauma, krize, deprivace, syndrom CAN.

Cíle a zaměření praktické části bude orientováno na shromáždění dat právě o chlapci, který navštěvuje naši mateřskou školu. Bude posuzován vliv pěstounů a okolí na chlapce a jeho celkový rozvoj, do jaké míry pěstouni mohou chlapcovo jednání ovlivnit. V bakalářské práci budu využívat kvalitativní výzkum, metodu pozorování, techniku nestrukturovaného rozhovoru a analýzu dokumentů.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Náhradní rodinná péče

1.1.1 Současný stav

„V České republice bohužel žije stále mnoho dětí, které nemohou vyrůstat ve své vlastní rodině. Jejich rodiče se o ně nemohou, neumějí nebo nechtějí starat. Nejvhodnějším řešením osudu takových dětí bývá jejich umístění do náhradní rodinné péče někoho blízkého, ideálně příbuzného. Není-li takové řešení možné, pak je dítěti vybírána náhradní rodina (osvojitelská či pěstounská) z řad prověřených žadatelů, kteří mají zájem přijmout do své péče dítě jiných rodičů. Taková rodina prochází odborným posouzením a dítěti je vybírána orgánem sociálně- právní ochrany. O novém svazku v konečné fázi rozhoduje soud.“ (Grohová, Bubleová, Vávrová, Frantíková, 2011, 6).

Česká republika patří na první místo mezi vyspělými zeměmi v počtu dětí žijících v ústavních zařízeních na 1000 obyvatel. V současné době se v takovém typu výchovné péče nachází cca 9000 dětí a jejich počet se významně nemění. Dokonce počet dětí umístěných do náhradní rodinné péče v poslední době klesá (<http://www.sos-vesnicky.cz/pro-media/napsali-o-nas/zmeny-v-systemu-nahradni-rodinne-pece-jsou-vice-nez-treba/>).

Nová právní úprava, která je platná od 1. června 2006 poskytla možnost využití i krátkodobé pěstounské péče, která je možná v jasně definovaných situacích. Krátkodobá pěstounská péče by rovněž mohla snížit počty dětí v ústavních zařízeních.

Těmito situacemi jsou:

- na dobu, po kterou nemůže rodič ze závažných důvodů dítě vychovávat
- na dobu, po jejímž uplynutí lze podle §68a zákona o rodině dát souhlas rodiče k osvojení
- na dobu do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení (§68 zákona o rodině) (Vránová, 2011, 11).

Příprava zájemců o náhradní rodinnou péči je od roku 2006 v kompetenci krajů (ve stanovených případech MPSV); MPSV pouze vydává krajům nezávazná metodická doporučení. Jelikož není přesně stanoven rozsah přípravy, je v kompetenci krajského úřadu přistupovat k žadatelům individuálně a v případech, kdy žadatelé přípravu nepotřebují nebo ji potřebují pouze v menším rozsahu, mohou přípravu zkrátit nebo od ní zcela upustit. (Konečná, Koubavá 2010,7)

Pokud je náhradní rodina a dítě vystaveno tak obtížné situaci, jistě by stála za zvážení psychologická příprava. Rodina, která doposud žila ve svých zažitých stereotypch, se musí přizpůsobit novému členu - mnohdy i malému dítěti. Proto by rodina měla zvážit, zda výchovu zvládne či nikoliv. Dítě, které může mít následky z předcházejícího způsobu života jeho biologických rodičů. Následky mohou být jak psychické, tak i fyzické, s tím vším by si nová rodina měla umět poradit. Pokud tomu tak není, neměla by se bát kontaktovat psychologa nebo sociální pracovníci a požádat o pomoc a radu. Nebrat pomoc od okolí jako ukázkou své slabé stránky, ale jako krok dopředu ve vztahu k dítěti.

Rodina také musí zvážit i finanční stránku. Stává se, že prarodič o dítě pečuje bez soudního rozhodnutí. Dítě je právně stále v péči biologického rodiče, i když o něj nepečuje a mnohdy ani s dítětem nežije v jedné domácnosti. V takovém případě příbuzný na dítě nedostává žádné finanční prostředky. V některých případech může soud svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby, například prarodiči. V tomto případě stát na tento typ péče nepřispívá a vyživovací povinnost přechází z rodiče na prarodiče. Nejvýhodnější pro pečující osobu je si dítě vzít do pěstounské péče, i když jsou to například prarodiče. Pečující osoba tak dostává odměnu za péči a i dítě dostává od státu příspěvek na úhradu potřeb. V takovém případě by se pečující osoba neměla dostat do finančních problémů i v případě, pokud by se jednalo o prarodiče, který je v důchodu a mnohdy žije sám (Uhlířová, 2010, 54).

1.1.2. Působení rodiny

Vágnerová říká ve své knize: „Rodina je důležitá sociální skupina, která plní celou řadu biologických, ekonomických, sociálních i psychologických funkcí. Poskytuje svým členům potřebné zázemí, uspokojuje jejich potřeby a zprostředkovává zkušenosti, které nelze získat jinde. Pokud je rodina v nějakém směru dysfunkční, některé důležité potřeby těchto lidí zůstanou neuspokojeny a rodina se pro něj stane spíše zdrojem zátěže. Pokud jde o dítě, jehož osobnost se teprve rozvíjí, mohou mu v důsledku narušení rodinných funkcí určité významné zkušenosti chybět nebo jeho další vývoj může být deformován různými negativními vlivy“ (Vágnerová, 2012, 589).

Podle Vágnerové existují tři typy rodin:

Orientační rodina

Je to rodina, do které se dítě narodí, poskytuje mu základní sociální zkušenost, interpretuje dítěti svět jako celek, jehož je součástí. Učí dítě posuzovat, zda je svět dobrý, nebo zlý. Dítě zde má šanci získat pocit základní důvěry.

Prokreační rodina

Je to taková rodina, kterou si člověk vytváří jako dospělý. Dospělý člověk má tendenci ve své rodině opakovat to, co dělali naše rodiče. Opakuje stejné chyby. Nebo naopak se snaží dělat pravý opak, ale i v tomto případě je základem naše získaná zkušenost z dětství. (Vágnerová, 2012, 589 - 591)

Dysfunkční rodina

Zde se jedná o rodinu, kde jednotliví členové neplní jejich role. Vágnerová zde uvádí: „*Ne všichni lidé mají předpoklady k plnění rodičovské role. Culbertson a Schellenbach (1992) došli na základě svého výzkumu k závěru, že určité vlastnosti rodičů zvyšují riziko špatného zacházení s dítětem (je možné předpokládat, že tyto vlastnosti snižují pravděpodobnost přijatelného chování k lidem obecně) :*

- *problematické sebehodnocení, nízká sebeúcta, nespokojenost s rodičovskou rolí*
- *nedostatky v sociální orientaci, omezená schopnost empatie, neporozumění potřebám jiného člověka, rigidita, osamělost a problémy v mezilidských vztazích*
- *rizikové chování, které se projevuje nedostatečnou sebekontrolou a nízkým sebeovládáním, impulzivitou a potřebou projevit negativní city*
- *špatná zkušenost z vlastního dětství: 70% lidí, s nimiž v dětství rodiče nezacházeli přiměřeným způsobem, mělo sklon chovat se podobně. (Tento fakt je, na rozdíl od přecházejících spíše vysvětlením příčiny, proč k takové změně osobnosti došlo.)“ (Vágnerová, 2012 s.592).*

1.1.3 Jednotlivé formy náhradní rodinné péče

Formy náhradní rodinné péče se liší právy a povinnostmi pečovatele vůči dítěti. Také je zde odlišnost ve formě působnosti biologických rodičů. Jednotlivé formy jsou:

Osvojení (neboli adopce)

Osvojení je nejvyšší formou náhradní rodinné péče, vzniká zde příbuzenský vztah, rodiče jsou uvedeni v rodném listu. Znamená to, že osvojitelé jsou zákonnými zástupci, mají všechna práva a povinnosti vůči dítěti a zároveň zanikají příbuzenské vztahy s původní rodinou.

Pěstounská péče

Pěstounská péče je volnější forma náhradní rodinné péče. Biologickým rodičům zůstává zachována rodičovská zodpovědnost vůči dítěti a nadále mají vyživovací povinnost a právo se o dítě zajímat. Zároveň je třeba jejich souhlasu všude tam, kde je třeba souhlas zákonného zástupce. Pěstouni, ke kterým je dítě svěřeno, zodpovídají za výchovu, péči a zároveň mají právo rozhodovat o věcech běžné potřeby dítěte. Pěstounská péče zaniká dosažením plnoletosti a v případě dalšího studia dítěte zůstává nárok na hmotné zabezpečení.

Poručenství

Poručenství je forma, kdy se nezletilý chrání, z důvodu jeho specifického postavení, jelikož nemá plnou způsobilost k právním úkonům s ohledem na svůj věk. Dítě, které má soudem stanoveného poručníka, může vyrůstat v péči svých rodičů nebo může být svěřeno do pěstounské péče (Grohová, Bubleová, Vávrová, Frantíková, 2011, 6).

1.1.4 Důvody, proč některé děti vychovávají příbuzní

Motivy vzniku příbuzenské pěstounské péče jsou jiné než u klasické pěstounské péče. Zatímco pěstoun, který většinou žije v manželském páru, se rozhoduje dlouhodobě o přijetí dalšího dítěte do rodiny. Prochází procesem rozhodování, pochybností a získávání informací. Po aktu rozhodnutí ho čeká ještě proces zařazení do registru žadatelů. Prochází tak odborným posouzením psychologa a sociálního pracovníka. Celý proces je završen přípravami a vzdělávacími akcemi. Prarodič, či jiný příbuzný tímto procesem neprochází. Někdy se příbuzní, zejména prarodiče, stávají „znovu rodiči“ náhle, ale většinou jde o vyústění dlouhodobých problémů.

Nejčastější důvody, proč se dítě ocitne v péči příbuzných:

Náhlé úmrtí z důvodu nemoci rodiče(ů)

Úmrtí jednoho z partnerů, které vede k tomu, že druhý partner situaci nezvládá a děti opouští

Mládí a nezralost matky, která péči o své dítě nezvládá

Odebrání dítěte rodiči (nejčastěji matce), který žije sociálně patologickým způsobem života

Psychiatrická diagnóza rodiče(ů)

Rodič(e) jsou ve výkonu trestu

Rodiče, u kterých se projevila závislost na drogách či alkoholismus

Všechny tyto události s sebou nesou náhlé nebo dlouhodobé trauma, a to většinou na obou stranách. Ani jedna ze stran nemá možnost se na tuto situaci připravit a sladit ji s vlastními potřebami a výhledy do budoucna, projít fázemi a posuny při tak důležitém kroku (Uhlířová, 2012, 6).

1.1.5 Chování dětí

Existují různé druhy možného chování dětí, které nemohly vyrůstat od narození ve své původní rodině.

- úzkostné chování, které mohou používat jako obranný mechanismus
- nízké sebevědomí
- neobvyklá mluva, poruchy řeči, problémy s výslovností, neustálé dotazování
- manipulace s druhými, obava, aby sami nebyly ovládány
- impulzivita, agrese – cítí se být ohrožené, nerozumí situaci
- poruchy pozornosti, poruchy učení, problémy s udržení očního kontaktu, problémy s dotykem
- opožděný, nerovnoměrný psychosociální vývoj, zaostává emocionální složka, jsou zde poruchy emočního vývoje, emoční labilita a nezralost, chudost emočních vztahů
- nepřiměřené sociální chování, sociální provokace, nejistota, obtížná orientace v kolektivu (Grohová, Bubleová, Vávrová, Frantíková, 2011, 13).

1.1.6 Přístupy a následky

Existují různé přístupy k celé situaci. Prarodič/teta/strýc /sourozenec se musí rozhodovat, přebírat zodpovědnost, a tak prožívají stavy mnohdy jiné než dítě. Dítě je naopak vystaveno přijetí rozhodnutí svého příbuzného a pochopení také celé situace (proč musí například odejít od mámy, proč musí jít k babičce, proč se máma neobjevila atd.). Obě strany mají prožitky podobné, např. obě strany se trápí smrtí matky dítěte nebo nemocí, obě strany mohou mít strach, jak to celé zvládnou (Uhlířová, 2010, 7).

Jednotlivé přístupy podle Uhlířové jsou:

Prarodič/teta/strýc/vzniklou situaci trpí

Pečovatele pronásledují obavy, zda vše zvládne, jestli není na výchovu příliš starý nebo naopak mladý. Tento člověk má k dítěti mnohdy nepřátelské pocity, že mu bere energii, klid v důchodu aj. Někdy mívá nepřátelské pocity vůči sám sobě a obviňuje se, že celou situaci zavinil sám, protože byl špatným rodičem a nenaučil své vlastní dítě dobře vychovat to jeho. Takový typ pečovatele bere svou novou roli vychovatele /rodiče jako újmu.

-Trpí agresivně /aktivně - „trpím kvůli Vám!“

-Trpí pasivně - „mouchy snězte si mě...“

Následky tohoto přístupu mohou být takové, že se pěstoun s takovýmto přístupem hodně trápí. Tento stav může přetrvávat a je otázkou, zda vede k zlepšení celé situace a zda je přijatému dítěti prospěšný. Z hlediska budoucnosti má každý přístup své plus a své mínus. Jako plus lze spatřovat možnost svůj smutek, trápení a další podobné emoce vyplavit, neomezovat je a dovolit si trpět. Druhým plusem je, že přijaté dítě ví, jak se jeho pečující osoba cítí. Před dětmi nesmíme emoce skrývat a hrát si na hrdiny.

Mínusy tohoto přístupu jsou podle Dvořákové tyto. Sice je vhodné, aby dítě vědělo, jak se pečovatel cítí, formy projevu těchto emocí mají však své hranice. Jakmile

se překročí, dětem se ubližuje. Dítě dokáže pochopit trápení, ale není věstec, aby vědělo, že za obviňování a osočování je skryto trápení. Dítě neví, že agresivita je někdy projevem smutku a vinu na sebe opravdu přijme. Nedokáže odhadnout, že ve skutečnosti útok nebyl směřovaný vůči němu, že to byl jen projev trápení. Dítě se cítí provinile, klesá mu sebevědomí, cítí se méněcenné, nemá se rádo a snaží se pečující osobě vyhovět, přestává mít své potřeby a přání. Takové dítě se lehce stane obětí šikany, manipulace, chce v životě téměř všem vyhovět, aby se zavděčilo. Existují děti, které obviňování a agresi vůči sobě nepřijmou, a naopak se brání a s pečující osobou bojují. Dochází k hádkám, výčtkám, dítě nedokáže svým rozumem pochopit, čím by mělo zavinit neštěstí své babičky, a zkrátka se nedá.

Prarodič/teta/strýc/se obětovává

Takový přístup dává pečovateli šanci, aby se staral o svěřené příbuzné dítě svědomitě, s láskou a plně. Bohužel však tento člověk nemyslí na sebe a na své potřeby. Z rozličných důvodů (jedním z nejsilnějších bývá, že se cítí vinen za špatnou výchovu svého vlastního dítěte, a tím i jeho potomka, a snaží se to péčí o přijaté dítě odčinit) se pečovatel rozhodne obětovat. Investuje všechnu svou energii do výchovy dětí, na úkor sama sebe.

Tento přístup by mohl zapříčinit to, že pečovatel se snaží dítěti ve všem vyhovět, protože bylo zanedbané, vyrůstalo v nevyhovujících podmínkách a vztazích nebo se trápilo odchodem rodiče, tato obětavá láska a péče dítěti jistě prospěje. Dítěti tato oběť prospívá – má na koho se spolehnout, má komu důvěřovat, má pocit bezpečí a je pro něj určitě důležité, že někomu z rodiny stálo za to (nemuselo tedy do dětského domova). Pro samotného pečujícího je pozitivem jakýsi pocit zadostiučinění, odčinění viny, vlastní smysluplnosti. Nevýhodou tohoto přístupu mohou být zdravotní výsledky z potlačení a zanedbání vlastních potřeb. Nejčastěji se tento typ chování projeví v tělesných bolestech, nemocech – až závažných chorob. Další nevýhoda je narušení současných vztahů s blízkými lidmi, člověk nemá čas na přátele a žije v izolaci a jen pro péči o své svěřené děti. Dochází k nezdravé komunikaci v širší rodině, občasným hádkám, někdy člověk ztrácí oporu a důvěru lidí, kteří mu dříve byli blízcí.

Prarodič/teta/strýc/situaci aktivně řeší „pečovatel manažer“

Člověk s tímto přístupem si plně uvědomuje vážnost situace, rozhoduje se tak z hlediska svých potřeb a schopností, tak z hlediska toho, co je pro dítě dobré. Myslí jak na sebe, na dítě i na další členy domácnosti. Takový pečovatel ví, že situace je obtížná pro všechny a snaží se rodině nějakou pomoc opatřit – např. kontaktuje nejbližší sociální pracovníci, domluví se na shovívavém přístupu učitele ve škole vůči dítěti, kterého nedávno opustila matka, podle potřeby vyhledá pomoc psychologa, upraví si zaměstnání/sociální dávky, aby vše stíhal a zároveň rodina neměla finanční nouzi atd. S dítětem o původních rodičích mluví, snaží se zjistit, jak vlastně o svých rodičích dítě smýšlí, pokud to je vhodné organizuje citlivé setkání s biologickým rodičem a nastavuje mu pravidla.

I tento přístup má své následky. Klady jsou v tom, že pečovatel myslí jak na sebe, tak na dítě i ostatní členy rodiny. Toto ovšem chce hodně osobní zralosti a znalosti sebe sama. Druhé plus Uhlířová vidí v tom, že dítě může důvěřovat pečující osobě, že se na ni může spolehnout a že tato osoba má schopnost ovlivňovat život okolo nich. Dítě se tak může naučit životnímu nadhledu. Vidí pečovatele jako člověka, který reaguje dle situace, dává mu dostatek lásky a umí světu okolo sebe dát jasné hranice. Ovšem existují i mínusy. Být manažerem je velice náročné, energeticky vyčerpávající. Může se stát, že pečovatel zapomene na sebe a snaží se situaci co nejlépe vyřešit hlavně pro dítě. Tím se dostává do jiného přístupu popsaného výše. Další mínus vidí Uhlířová v omezení projevoování svých emocí. Potlačování oprávněných emocí může vést ke zdravotním komplikacím a nebo k vyhoření – dojde síla a emoce se ozvou stejně, ale v té nejsilnější podobě.

Do této chvíle jsem se zabývala reakcemi dospělých na tak náročnou situaci. Dítěti rodič odešel, zemřel. Dítě je napospas osudu a záleží na pečovateli – příbuzném, jak s novou situací naloží. Dítě je příjemcem tohoto rozhodnutí a kromě ztráty svého rodiče se tak musí vyrovnat s rozhodnutím svého nového pečovatele a s mnohými změnami. Na tak závažný moment ve svém životě může reagovat různými způsoby (Uhlířová, 2010, 7 - 15)

Dítě na nově vzniklou situaci také může reagovat různými přístupy. Uhlířová uvádí šest možných reakcí dítěte:

Povinný vděk

Mnoho dětí si uvědomuje, že péče jeho vlastního rodiče nebyla dostatečná. Vědí, že příbuzný pečovatel jim nabídl klidný domov, materiální zabezpečení, starostlivost ohledně školy a mnohdy i vřelý cit. Takové děti se cítí vděčně. To by bylo v pořádku, kdyby tento vděk nevyžadoval sám příbuzný. Pokud je dítěti neustále předhazováno, že pečující příbuzný kvůli jejich výchově o hodně přišel, objevuje se povinný vděk. Děti mají pocit, že musí být za péči rády, musejí to dávat najevo a musejí to, co se stalo, nějak odčinit (vzorným chováním, dobrými známkami, nepřítomností svých vlastních přání a potřeb, pro jistotu tím, že o vlastních rodičích nemluví a nepřipomínají je (i přesto že se jim stýská). Postupně se stane, že děti žijí dvěma životy. Jeden je ten vnější, kdy dávají najevo onen povinný vděk a druhý je vnitřní, kdy o svém rodiči teskní a fantazírují o něm. Čím jsou pak děti starší, druhý svět přestává být vnitřním, ale děti jím žijí – hrají vzorné, ale jakmile se za pečovatelem zavřou dveře pokojíčku, dělají to, co sami chtějí a svá přání naplňují. Pokud dítě reagovalo na situaci tímto přístupem, je důležité, aby ho pečovatel neobviňoval ze vzniklé situace a narušení jeho vlastního klidu a ani mu nic nevyčítal a nepřesouval na něj vinu za to, co se stalo, z jejich biologických rodičů, na ně.

Úleva

Někdy příbuzný pečovatel přijímá dítě s pošramocenou duší i tělem, někdy je dítě unaveno změnami v životě - odebráním z rodiny a předáním do dětského domova. Děti, ať traumatizované nebo unavené si u svých příbuzných oddechnou a cítí se konečně v bezpečí. Vědí, že mohou plakat, cítit jistotu, že mohou mít někoho rády. To je velmi úlevný pocit. Děti přestávají být často nemocné, zlepšují se ve škole a jsou za tyto trvalé životní podmínky vděčné. Takovým to dětem by se měla dát možnost úlevu prožívat. Pečovatel by jim měl poskytnout jistotu, bezpečí a prostor, aby si užily nové životní podmínky, aby našly v pečovateli důvěru. Pečovatel by měl být tedy laskavý, vstřícný, pravdomluvný, a pokud dítě bude vyprávět o špatných věcech, tak ho nechat mluvit, aby dítě vědělo, že může mluvit o všem a pečovatel ho vyslechne. Dále by mělo mít dítě jasně stanovená pravidla, na kterých se společně domluví s pečovatelem, aby vědělo, o co se může opřít a na co se může spolehnout.

Pocit viny

Jsou případy, kdy na odebrání dítěte z rodiny mělo vliv samo dítě. (To znamená, že situace doma byla natolik vyhrocená, že poslední kapkou pro zásah sociálních úřadů bylo např. totální selhání dítěte ve škole, jeho útěk, hospitalizace v nemocnici po tělesném útoku rodiče, nebo kolapsu organismu z podvýživy). Problém spočívá v tom, že si dítě připisuje vinu. Takové úvahy jsou dětem vlastní a bohužel si situaci vysvětlují tímto způsobem. Výše jmenované důvody byli extrémní, ve spoustě případů takové důvody ani neexistují. Dítě má pocit, že bylo málo hodné, a proto od nich rodič odešel, někdy si myslí, že bylo příliš ošklivé, a proto ho doma bili atd. V péči příbuzného pak děti se svou vinou žijí, ovlivňuje tvorbu jejich osobnosti, naděje do budoucnosti, snižuje jim sebevědomí a vytváří pocit, že druhým lidem nosí smůlu. Pocit viny je hluboce zakořeněný a dítě o něm zpravidla nemluví. Následky dlouhodobého pocitu viny se projeví v pubertě či dospívání, kdy děti utíkají k návykovým látkám, aby na svou bolest a provinění zapomněly, stávají se členy extrémně smýšlejících part, kde se snaží své sebevědomí zvýšit výraznými skupinovými činy nebo mají tendence si ubližovat, upírají si právo na láskyplné a přátelské vztahy s lidmi s míněním, že si je nezaslouží. Pokud dítě situaci prožívá s tímto přístupem, je nutné, aby se vytvořila důvěra k pečovateli. Jestliže dítě pečovateli věří, cítí se u něj bezpečně, je šance, že o své bolesti občas promluví. Pečovatel by měl být schopen takové závažné sdělení rozšifrovat z běžných rozhovorů, hraním si. Dalším signálem je podceňování se v obyčejných činnostech nebo si dítě nechává ubližovat od spolužáků. Dítě samo nemá v hlavě zpracované to, co se v něm odehrává, neumí to pojmenovat, proto pečovatel musí pátrat po signálech v chování dítěte. Pomoc spočívá v tom, že dítě bude ujišťováno o právu na své chování v minulosti, a že vliv na to, jak vše dopadlo, mají pouze dospělí lidé.

Strach

Přechod z jednoho výchovného prostředí do druhého je velká změna. Strach je přirozená emoce a objevuje se právě tehdy, když jdeme do neznámého prostředí nebo mezi neznámé lidi. Dítě je v péči u osoby, se kterou má dlouhodobý vztah, ale děti jsou si vědomy toho, že spolu nemají zkušenost společného soužití. Kromě obav z nové výchovy a nových podmínek, se dítě trápí také nejistotou, zda pobyt u příbuzného

nebude jen přechodnou záležitostí. Opět Uhlířová doporučuje nastavit společně s dítětem pravidla a řád, o který se oba můžou opřít a spolehnout se na ně. Dítě bude znát svá práva, povinnosti, sankce za jejich nesplnění a zároveň bude znát pravomoci svého příbuzného. Jakmile řádu porozumí a přijme ho, přestane se bát, protože život v novém prostředí pro něj bude „průhledný“. Důležité je také udržování pravidelných činností (jídla, učení, spánku.), redukovat strach a nejistotu, protože dítě rozumí režimu činností a může se na pravidelnost spolehnout. K pravidelnosti také patří vyjasnění si, kdo v další rodině má jakou roli a kdo si k němu může/nemůže dovolit. Samozřejmě je velice důležité dostatek citu a lásky jak od pečovatele, tak od celé další rodiny. Dítě také může mít strach z budoucnosti, jestli si pečovatel dítě ponechá. V tomto případě nejsou absolutně vhodné výhrůžky typu „ Jestli budeš zlobit, půjdeš do dětského domova!“ Jelikož velice často bývají pečovatelé prarodiče, je zde reálná možnost, že nastane okamžik, kdy se budou muset výchovy dítěte vzdát. Pokud pečovatel ví, že tato situace u něj nastane, je vhodné o tom s dítětem mluvit a připravit ho na změnu, aby později nebylo překvapené. Vysvětlit dítěti proč se o něj nemůže starat, nelhat mu, připravit ho na změnu prostředí, například u jiného příbuzného nebo v dětském domově. Vše dítěti pomoci naplánovat a připravit.

Pocit ztráty truchlení

V některých případech se stává, že rodiče zemřou a dítě se ocitá bez milující osoby a prochází přirozeným procesem truchlení. Dítě má právo si zármutek odžít. Proces truchlení se neobjevuje pouze v případech úmrtí blízké osoby a snahy se se smrtí vyrovnat, dítě může truchlit, i když ztratilo rodiče jeho odchodem, je nezvěstný nebo nastoupil do vězení.

Fáze truchlení (délka trvání a fáze je individuální)

- I. Fáze: Popření - „ to nemůže být pravda“, dítě žije dál, jako by smrt nenastala, o rodiči mluví jako o živém, ptá se, kdy přijde atd.
- II. Fáze: Propukání chaotických emocí – bolest, vztek, úzkost. Strach, pocit viny, poruchy spánku, náchylnost k infekcím, snaha najít viníka a příčinu. Charakteristické je zhoršení školního prospěchu, nerozumí si s kamarády, učitelé ho nedovedou zvládnout,

může být agresivní a zlý na ostatní, šaškovat, aby upoutal pozornost, budit se v noci s nočními děsy atd.

III. Fáze: Hledání, nalézání a odpoutání – takové dítě neustále myslí na svého rodiče, hledá fotografie, navštěvuje místa, kam spolu chodili, představuje si ho, hledá na sobě, co po rodiči zdědilo, v duchu s ním rozmlouvá a svěřuje se mu, někdy chce od zemřelého ochranu. Také postupně zjišťuje, co dokáže samo bez rodiče, a tím se odpoutává.

IV. Fáze: Vytváření nového vztahu k sobě a ke světu – dítě ztrátu přijalo, je tedy možné vzdát se bolesti a vstupovat do nových vztahů.

Truchlení se může objevit i opožděně nebo opakovaně. Například, když nejprve rodič dítě opustí a za několik let se dítě dozvídá, že rodič zemřel. Nejprve dítě rodiči odpustilo a odpoutalo se od něho, teď musí dojít k úplnému rozloučení a přijetí toho, že už nepůjde nic napravit, a že se již nikdy nesetkají. Truchlení se objevuje i u dětí, které byly vlastními rodiči týrány, následně odebrány a po pár letech v nepřítomnosti dítěte (které žije u příbuzného) rodič zemřel. Truchlení je dlouhodobá záležitost a může trvat i roky. Dle individuální osobnosti dítěte, jeho nových životních podmínek a dle závažnosti ztráty rodiče se může stát, že dítě na nějakou dobu (např. 5 let) uvízne v jedné fázi a nemůže se hnout dál. Dítě prožívá ztrátu rodiče a pečovatel ztrátu někoho blízkého, mnohdy vlastního dítěte. I on má právo prožívat proces truchlení a jelikož se ještě musí citlivě postarat o právě přijaté dítě a o jeho smutek, je to dvojnásobná zátěž. Je nutné s dítětem mluvit, dát mu čas, plakat s ním, když to tak pečovatel cítí. Pečovatel by měl dítěti povědět o svém smutku, aby vědělo, že v něm není samo. Jestli dítě chce vidět rodiče na fotografii, pečovatel by mu to měl umožnit. Zároveň by měl mluvit o vlastnostech rodiče, o jeho dětství, příhodách, aby dítě mělo dostatek informací, se kterými se může ztotožnit, najít v sobě kus ztraceného rodiče nebo se od něj v některých vlastnostech odlišit.

Druhá fáze – propukání chaotických emocí. Pečovatel by měl být shovívavý k výkyvům dítěte. Zachovat řád a pravidlo, o které se dítě může opřít, ale nechat ho tuto fázi prožít bez pocitu, že je špatné, protože najednou zlobí. Tato fáze je přechodná.

Dítě ničemu nerozumí, je zmatené

Existují případy, kdy je vše v pořádku, rodiče se o dítě starají, milují ho. Nikdo nepředpokládá, že se jeho výchovné prostředí změní. Náhle nastane situace, kdy se rodič o dítě nemůže starat (úmrť, nástup do výkonu trestu, onemocnění rodiče atd.) Změna situace je pro dítě šokem. Nechápe, co se děje a proč. Náhle je svěřeno příbuzným a najedou (mnohdy bez vysvětlení) si musí zvykat na nové podmínky. V takovém případě se můžeme setkat s dítětem, které je dlouhodobě v odporu vůči svým příbuzným pečovatelům, nerespektují je, odmítají, je vzteklé. Takové chování pramení z toho, že celé situaci dítě nerozumí, a tak s ní bojuje. Dítě může být zmatené, i když si ho pečovatel vzal již v raném věku. Takové dítě nemá zkušenost se svým biologickým rodičem a nemá na co vzpomínat. Přesto se ne/pravidelně vidá se svým pravým rodičem, je mu sděleno, že je to máma/táta. Dítě začíná mít zmatek, kdo je vlastně rodič – „vždyť mámou je přece babička?“ říká si. Může se dozvědět i o dalších sourozencích, kteří žijí buď u jiných příbuzných, nebo s rodiči. Dítě si může lámat hlavu otázkami: „Proč může žít s mámou sestra a já ne?“ Projevem zmatku bývá právě agrese, boj s celým okolím, úzkosti a nedefinovatelný strach, dítě se může chovat jako mladší, než opravdu je – začne se pomočovat, přestává mluvit, nebo se mluva nerozvíjí. Na toto Uhlířová doporučuje upřímnost, pravdivost, otevřenost a poskytnutí informací pečovatele (Uhlířová, 2010, 15 - 29).

1.2 Působení zátěžových situací na psychiku

1.2.1 Okolnosti, které ovlivňují psychiku dítěte

Na každé dítě, které je odebráno svým rodičům, nebo které rodiče sami odloží, působí mnoho zátěžových situací, které mohou vést k narušení psychické rovnováhy. Záleží na mnoha okolnostech, především na genetické výbavě, neurologickém vývoji, somatických aspektech, které nemůžeme ovlivnit, ale také zde hraje velmi důležitou roli délka pobytu a prostředí, kde dítě před příchodem do náhradní rodiny žilo. Rovněž je velice důležité respektovat základní potřeby dětí, které jsou: potřeba stimulace,

smysluplného světa, životní jistoty, pozitivní identity a otevřené budoucnosti. Pokud potřeby nejsou uspokojeny, dochází k psychické a fyzické nepohodě (Grohová, Bubleová, Vávrová, Frantíková, 2011, 9 - 11).

1.2.2 Druhy zátěžových situací

Vágnerová uvádí charakteristiku jednotlivých zátěžových situací a jejich působení

Frustrace

Nejlehčí a relativně nejčastější zkušenost. Je to stav, kdy je člověku znemožněno dosáhnout uspokojení, nějaké subjektivně důležité potřeby, ačkoliv byl přesvědčen, že tomu tak bude. Frustrace nezanechává žádné vážné následky do budoucnosti.

Konflikt

Pokud je krátkodobý, patří mezi běžné potíže. Patogenním činitelem se stává, pokud trvá příliš dlouho a je skutečně závažný a člověk ho není schopen řešit. Může se jednat o takzvaný vnitřní konflikt, což je střetnutí dvou vzájemně neslučitelných a přibližně stejně silných tendencí (např. přání týraného dítěte vyhnout se bolesti a jeho potřeby kontaktu s rodiči, kteří jej bijí) – tento typ konfliktu je považován za důležitou příčinu vzniku psychosomatických potíží.

Stres

Objevuje se během napětí nebo v zátěžových situacích. Pokud se stres vyskytuje dlouhodobě, tělu se snižuje obranyschopnost organismu a mohou se vyskytnout stresem podmíněné poruchy. Závažnější a trvalejší psychosomatické poruchy.

Trauma

Pokud je dítě vystaveno náhle vzniklé situaci, která má pro něj výrazně negativní význam, jedná se například o ztrátu rodiče, může jedinec zažít tuto zkušenost. V počáteční fázi traumatu je ŠOK. Následně dítě prožívá ztrátu pocitu bezpečí, jistoty, úzkost, smutek, truchlení, je ovlivněno chování i uvažování. Z traumatu se může vyvinout posttraumatická stresová porucha.

Krize

K této zkušenosti může dojít například při vyhrocení konfliktů v rodině, které vedou například k útěku dítěte z domova, jelikož dítě má negativní citové prožitky, narušený pocit jistoty, prožívá silnou tenzi, úzkost, zoufalství, beznaděj. Jde o narušení psychické rovnováhy důsledkem náhlého vyhrocení situace. Je zde dlouhodobá kumulace a nárůst problémů.

Deprivace

Nejzávažnější zátěžový vliv, který může ovlivnit jak aktuální psychický stav, tak i psychický vývoj. Je to stav, kdy objektivně významná potřeba, biologická či psychická není uspokojována v dostatečné míře, přiměřeným způsobem a po dostatečně dlouhou dobu. Hraje zde významnou roli kojenecký věk, období raného dětství a připoutání (attachment) mezi matkou (náhradním pečovatelem) a dítětem. Pokud se připoutání nevytvořilo z láskyplného vztahu je pouze strádání a bolest = což znamená poruchu vzniku citových vazeb a psychická deprivace. Ta může velmi vážně ovlivnit celý další vývoj jedince. Vágnerová uvádí, že v současné době známe závěry výzkumů a dlouhodobých sledování, která potvrzují, že citové strádání dítěte v raném věku, separace, trauma kojenců, neexistence pevného citového pouta a vztahu v raném dětství způsobují dlouhodobé sociálně – psychologické, somatické aj. vývojové problémy, a že dlouhodobé následky psychické deprivace přetrvávají do dospělého věku, kde se manifestují v různých formách poruch osobnosti (Vágnerová, 2012, 48 – 53).

Syndrom CAN

Vágnerová ve své knize uvádí, že syndrom CAN je syndrom zneužívaného, týraného a zanedbávaného dítěte. Je zde přesně definován jako „*syndrom CAN je poškození tělesného, duševního i společenského stavu a vývoje dítěte, které vznikne v důsledku jakéhokoliv nenáhodného jednání rodičů nebo jiné osoby, jež je v dané společnosti hodnoceno jako nepřijatelné. Jde o soubor negativních důsledků špatného zacházení s dítětem*“ (Vágnerová, 2012, 593).

Dítě nejčastěji poškozují rodiče svou necitlivostí a bezohledností nebo tím, že ho využívají k uspokojení svých vlastních potřeb. Zanedbáním jsou především ohrožené děti nenápadné, apatické, nevýrazné, děti, které nedovedou rodiče zaujmout. Rovněž děti, které jsou nějakým způsobem znevýhodněné a tudíž pro rodiče méně žádoucí. Týráním jsou ohrožené děti s nesrozumitelným chováním a tudíž náročnější výchovou. Jedná se například o děti úzkostné, smyslově nebo mentálně postižené. Dále se jedná o děti, které svým chováním rodiče nadměrně zatěžují, hyperaktivní děti, děti s obtížným temperamentem – obtížně vychovatelný typ dítěte. Do ohrožené skupiny patří děti postižené, nehezké, neprospívající, nešikovné, provokující svým chováním – deprivované děti. Týrání rozlišujeme na tělesné a psychické. Zneužívané bývají především dívky, které jsou ženské a mazlivé. Opět i do této ohrožené skupiny patří děti postižené či znevýhodněné (Vágnerová, 2012, 593 – 569). Podle odhadů je v České republice týráno ročně okolo dvaceti tisíc dětí mladších patnácti let. Několik desítek dětí následkem takového zacházení zemře.

1.3 Téma biologický rodič

1.3.1 Komunikace o biologickém rodiči

Uhlířová uvádí postupy, jakým způsobem se může pečovatel tomuto tématu s dítětem věnovat.

Mluvení o rodiči

Pěstoun si velice často láme hlavu, jestli má s dítětem o jeho biologické mámě mluvit, nebo nemá. Zdali dítě již na své vlastní rodiče zapomnělo, když o nich nemluví. Zároveň se příbuzný bojí mluvit s dítětem o rodičích také kvůli sobě samému – měl/má s nimi vztah, prožil jejich odchod a i sobě raději odpírá vzpomínky, aby ho citově příliš nevyčerpaly. Uhlířová zde uvádí tři základní typy strachu, které brání o rodičích mluvit.

Strach první: Strach pěstouna /příbuzného dítě nezranit

Pečovatel má strach, aby dítě hovorem o vlastní mámě nezranil. Pěstoun většinou tuší, že vzpomínky dítěte na mámu bývají bolestné, že se dítěti stýská nebo z opačného důvodu, že na mámu zanevřelo, protože mu ubližovala apod. A právě proto toto téma neotvírá. Bojí se, že dítěti ublíží a navíc se obává vlastní bezradnosti: co s tím, kdyby opravdu došlo k citovému zranění. Uhlířová jako doporučení pro pěstouny uvádí „příručky“ a také knihy, kde je tato tematika obsažena spolu s pracovními postupy.

Strach druhý: Strach pěstouna /příbuzného, aby nezranil sám sebe

Většina pěstounů má k rodiči dítěte vztah, nejen biologický, ale také citový. Pečovatel může k rodiči dítěte pociťovat vztek, stesk, pocit vlastního selhání a viny, bezmoc, ale i stále lásku, a proto, aby se nezranil, raději mlčí a snaží se chovat, jako by téma odešlého rodiče neexistovalo. Na tento typ strachu má Uhlířová názor takový, že po jistou dobu se mlčení dá akceptovat a pečovatel má na něj dokonce i právo, jelikož utrpěl velikou citovou ztrátu. Ovšem po nějaké době je nutné své emoce dítěti postupně odhalit a společně s dítětem vzpomínat na biologického rodiče, vyprávět mu o něm. Může se tak prolomit propast, která doposud byla mezi nimi, vznikne pocit sdílení. Oba zjistí, že na celou situaci nejsou sami, a že se mohou vzájemně podpořit.

Strach třetí: Strach dítěte, aby nezranilo svého příbuzného pečujícího

Děti jsou velice vnímavé a uvědomují si, že pečovateli rozhovor o původní rodině nedělá dobře. Dítě ví, že pěstouna váže k rodiči citový vztah, a že jeho připomínáním může pečovateli ubližovat. Proto raději mlčí – z ohleduplnosti, má strach o své pečovatele a přeje si, aby byli vyrovnaní a cítili se dobře. Děti mohou o svých rodičích mlčet i před vlastními sourozenci, jeden chrání druhého, a tak raději mlčí oba. Každý den se trápí otázkami po rodičích, sám se nesvěřuje a okolí tak nemá šanci mu s tím pomoci. V některých případech toho dokáží děti i využít ve svůj prospěch („Ty nejsi moje máma!“ nebo „Kdybych byl u mámy, tak tohle dělat nemusím!“).

V tomto případě Uhlířová doporučuje se dítěte zeptat, proč o svých rodičích nemluví. Současně mu povědět o svých pocitech, pochybnostech a své nejistotě

ohledně jeho mlčení. Někdy pomáhá stanovit dny, jako jsou Vánoce, výročí, narozeniny, kdy se společně o rodičích budete bavit. Slibte dítěti, že budete posluchač, a že se mu pokusíte dodat informace o rodičích. Důležité je dítěti nelhat a být k němu vždy upřímný. Jako další důvod proč dítě o svých rodičích nemluví, Uhlířová uvádí důvod, že se dítě snaží na svou minulost zapomenout, aby mělo pocit, že existuje nová šance, nová rodina a nový životní příběh.

Také existují děti, které by o své minulosti a o spoustě emocí hovořily rády, ale nevědí jak. Někdy se dítě snaží chránit sebe samo, protože akt odpuštění rodičem je pro něj trauma. Dítě může mít negativní vzpomínky na rodiče, vztek až nenávisť. Takové negativní pocity by pečovatel v dítěti neměl podporovat a nezesilovat je. Spíše by měl pomoci dítěti se s těmito pocity vyrovnat, potvrdit mu, že to, co rodič udělal, bylo špatné, ale fantazírovat s ním, jaké důvody mohl mít rodič pro takové to chování. V tomto případě nejde o omluvu biologických rodičů, ale o nabídnutí jiného úhlu pohledu, který už v sobě nemusí mít tolik příčin k negativním emocím. V běžném životě by měl pak pečovatel dítě oceňovat za úspěchy, společně vyhodnocovat jeho posun, aby mělo možnost žít svou novou šanci, vrůstat do nové zdravé identity a myslet si o sobě pozitivní věci, i když ví, že je tělesnou součástí biologických rodičů, o kterých si pozitivní věci myslet nedokáže. Ovšem je velice důležitá trpělivost pečovatele (Uhlířová, 2010, 36 - 39).

Kontakt s biologickými rodiči

V případech příbuzenské pěstounské péče bývá kontakt s biologickými rodiči následující.

I. Rodič před mnoha lety odešel (zemřel a nikdy se nevrátí. Ke kontaktu tedy nedochází.

II. Rodič dítě navštěvuje nepravidelně a vždy po něm zůstane citová spoušť.

III. Rodič před mnoha lety odešel, nikdy se dítěti neozval a najednou se s ním chce vidět.

IV. Rodič před mnoha lety odešel, nikdy se dítěti neozval a dítě pěstouna požádá o informaci a přeje si s rodičem setkat.

V. Rodič je ve vězení

Pokud rodič zemřel, Uhlířová doporučuje si o biologickém rodiči povídat, vzájemně sdílet kladné vzpomínky a pokud je potřeba, uskutečnit rituální rozloučení (viz výše).

V případě bodu číslo dva, to je, že rodič dítě navštěvuje nepravidelně a vždy po něm zůstává citová spoušť. Takové případy se objevují, když biologický rodič občas napíše dětem SMS typu: Miluji vás, babička vás ukradla, až budu mít peníze, vezmu si vás k sobě. Někdy o to děti prarodiče informují a oni to pak řeší, někdy ne a děti se pak skrytě trápí. V některých případech rodič občas přijede, vyčte příbuzným, že mu děti ukradli, hádají se a děti tomu přihlížejí. Někdy je na tom rodič zle (drogy, psychiatrická diagnóza) a prarodič se mu snaží pomoci - zaplatí za něj dluh, sežene léky, vyhledá odbornou pomoc, nechá ho doma pár nocí přespat. Děti jsou pak s rodičem v kontaktu. Po jeho odchodu bývají zklamané, rozrušené, s ambivalentními pocity k prarodiči, tak i k rodiči. Občas utečou z domova. Někdy se děti nevyznají, kdo je máma a kdo babička. I v tomto případě Uhlířová uvádí důležitost nastolení jasných pravidel. Kdy se rodič s dítětem bude vídat, finančních příspěvků na děti atd. V případě, že rodič nechce pravidla respektovat, je vhodné informovat o stavu sociální pracovníci, která má možnost přimět rodiče pravidla dodržovat. Pokud ani tato možnost nepomůže, může se přikročit k soudnímu jednání a zamezení styku (Uhlířová, 2010, 40 – 47).

1.4 Emoční vývoj a socializace dítěte

1.4.1 Sociální kontrola

Ve vývoji těchto schopností v útlém věku je důležitá rodina, obzvláště vliv matky. V útlém věku je dítěti povolováno víceméně vše, kojenec své chování vede bezprostředně impulsem či okamžitým přáním a rodiče jeho chování tolerují, jde o období shovívavosti. Postupně vnějším tlakem rodičů, jejich reakcemi na různé druhy chování si dítě internalizuje, co je správné a co není. Již ve druhém roce dítě pozná podle reakce rodičů, jestli se zachovalo správně či nikoliv. Dítě se začíná řídit

svými instrukcemi (zprvu hlasitými). V průběhu třetího roku života, kdy sílí negativismus dítěte, se začíná řídit svými instrukcemi a snaží se nepodlehnout okamžitému impulsu. Znamená to, že se objevují počátky skutečné sebekontroly (Langmeier, Krejčířová, 2006, 94 - 95).

Langmeier a Krejčířová ve své knize uvádí: *„Pokusy také ukázaly, že vývoj vnitřních sociálních kontrol – neboli svědomí – je závislý na řadě podmínek, především ne vztahu dítěte k rodičům. Počátky sociální kontroly u malých batolat – jejich ochota dobrovolně plnit pokyny rodičů a vnitřně se s nimi ztotožnit – přímo souvisí s citlivostí (senzitivní reaktivitou) rodičů vůči potřebám dítěte od nejútlejšího věku. Uspokojivý vztah dítěte k rodičům je tedy hlavním předpokladem pevného svědomí – k jeho vývoji přispívá matka, která má vřelý vztah k dítěti, a otec, který dítě pozitivně akceptuje. Vývoj svědomí rovněž ovlivňují socializační (disciplinární) techniky - tělesné tresty vývoj svědomí spíše inhibují, zatím co kázeňské techniky založené na poskytnutí nebo odnětí projevu lásky po žádoucím nebo nesprávném chování vývoj svědomí podporují (ovšem jenom tam, kde mezi matkou a dítětem už láskyplný vztah existuje)“* (Langmeier, Krejčířová, 2006, 96).

1.4.2 Sociální porozumění

Socializace úzce souvisí s emočním vývojem a s rozvojem jeho vlastního sebepojetí. Již v batolecím období se tvoří základy sebepojetí. Důležitou součástí emočního vývoje je i postupná socializace emočního prožívání, které je s věkem stále diferenciovanější. Dítě stále více své pocity ovládá a dokáže je také jemněji a zřetelněji vyjadřovat. Narůstá i schopnost porozumět pocitům druhých lidí i schopnost vcítění (empatie). Reakce rodičů jsou jedním z nejvýznamnějších prostředků socializace. Již v novorozeneckém věku má dítě v repertoáru všechny základní výrazy emocí, reaguje přímo na situaci. Tyto výrazy informují rodiče o pocitech dítěte. Reakce rodičů na tyto výrazy jsou jedním z nejvýznamnějších prostředků socializace. Pro emoční vývoj je důležité vyladění rodičů s dítětem, které je základem empatie, a pomáhá dítěti porozumět, co je a co není sdělitelnou emoční zkušeností. Vyladění není nikdy stoprocentní, ale pokud rodiče záměrně potlačují před dítětem některé druhy pocitů,

nejčastěji negativní, může dojít k narušení vývoje osobnosti nedostatečnou integrací některých aspektů emoční zkušenosti. Jestliže matka není dostatečně citlivá na reakce dítěte, pak je pro samotné dítě velice obtížné vyznat se ve svých emocích a také orientace v pocitech druhých lidí (Langmeier, Krejčířová, 2006, 83).

„ Čím lépe dítě vlastním pocitům rozumí, umí je „číst“ a později slovně označit (vnitřně je „reprezentuje“ - vytváří si jejich určitou představu), tím spíše může od svých okamžitých emočních reakcích získat odstup, čímž nad nimi postupně nabývá i určitou kontrolu“ (Langmeier, Krejčířová, 2006, 83)

1.4.3 Separační reakce

Malé dítě je od narození velmi závislé na své matce. I při krátkodobém odloučení (například v batolecím období), kdy je dítě odebráno cizí osobou dochází k velmi silné separační reakci. Jsou zjištěny tři typické fáze, které mohou trvat různou dobu a nemusejí být vždy zřetelné a pravidelné.

1. Fáze protestu – dítě na základě předchozí zkušenosti křičí a doufá, že matka přijde.
2. Fáze zoufalství – dítě postupně ztrácí naději, že matka přijde, pláč slábne. Dítě se odvrací od okolí a dostává se do stavu hluboké stísněnosti.
3. Fáze odpoutání od matky – postupné potlačení citů k matce a připoutání se k jiné osobě. Pokud dítě jinou osobu nemá, ztrácí vztah k lidem a připoutává se k nějaké věci.

Pokud podobná reakce chybí, vztah dítěte k matce byl slabý nebo z důvodu již předešlých separací bylo dítě neúměrně „otuženo“, a proto ve svém vývoji poškozeno. Nebezpečí opoždění psychomotorického vývoje a narušení základů osobnosti může vzniknout i tehdy, pokud odloučení od rodiny trvá příliš dlouhou dobu a není zajištěna potřebná náhrada. Dítě se mohlo vrátit na nižší úroveň návyků, může dojít ke zhoršení somatického stavu či tělesného prospívání (Langmeier, Krejčířová, 2006, 80 - 81).

1.5 Drogy a možné důsledky na dítě

1.5.1 Drogy a náhradní rodinná péče

Někteří uživatelé návykových látek v době drogové kariéry přivádí na svět děti. Většinou jde o neplánovaná a nechtěná těhotenství, která jsou pozdě zjištěná a matky dále drogy užívají a žijí ve špatných sociálních podmínkách. Po porodu matky nemají kvalitní sociální zázemí a nemají ani vyřešen svůj vztah ke drogám, proto jak je již zmíněno v předchozích kapitolách, nezřídka zasahují orgány ze strany sociálně – právní ochrany dětí z důvodu ohrožení nebo narušení příznivého vývoje dítěte. Část těchto dětí musí být posléze umístěna do náhradní rodinné péče (Preslová, 2011, 5).

1.5.2 Důsledky

Důsledky z užívání drog záleží na tom, zda uživatelka drogy užívá pravidelně, či občasně. Občasné uživatelky si většinou škodlivost užívání drog uvědomují a dokáží v těhotenství abstinovat. Závislé uživatelky abstinovat nedokáží, i když by si to přály a často zanedbávají i prenatální péči. Tolerance k droze je u těhotné ženy i plodu individuální. Délka doby, po kterou matka drogy užívala, nemusí odpovídat klinickým projevům novorozence a později i psychomotorického vývoje. Záleží na druhu drogy, kterou matka užívala a také na době, kdy si matka drogu aplikovala. Po narození se u novorozence může vyskytovat novorozenecký abstinenční syndrom. Špatná prognóza se vyskytuje především u dětí, které žijí v negativním sociálním prostředí se zdravotními, sociálními a psychosomatickými následky. Další faktor, který ovlivňuje vývoj dítěte je genetická výbava rodičů, včetně mentálního potenciálu (Preslová, 2011, 5).

Novorozenecký abstinenční syndrom znamená, že dítě se rodí závislé na droze, kterou matka užívala. Náhlé vysazení dítě ohrožuje. Proto se u dětí, jejichž matky

užívali heroin, aplikují zředěné opiové preparáty. Děti, které se rodí závislé na pervitinu, odvykají bez preparátu. Z tohoto důvodu jsou více plačtivé, špatně spí a nesnáší světlo. Novorozenecký abstinenci syndrom se objevuje po narození do 24 – 48 hodin (<http://drogy.doktorka.cz/novorozenecky-abstinencni-syndrom/>).

2 PRAKTICKÁ ČÁST

2.1 Cíle výzkumu

Chlapec, který je předmětem výzkumu, byl v raném dětství zanedbáván, matka se mu dostatečně nevěnovala. Během celého těhotenství matka užívala drogy. Po narození chlapec trpěl novorozeneckým syndromem. Po odebrání z péče matky chlapec strávil rok v dětském domově, ze kterého si ho do pěstounské péče vzali prarodiče.

1. Cíl zjištění, do jaké míry je chlapec ovlivněn nedostatečnou péčí matky v raném věku
2. Cíl zjištění, do jaké míry je schopen se socializovat a adaptovat se

2.2 Výzkumná metoda, popis metody a cíl výzkumu

V bakalářské práci jsem použila kvalitativní výzkum, což je takový výzkum, jehož výsledků se nedosahuje pomocí statistických procedur, popřípadě jiných způsobů kvantifikace. Jde o takový proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí. Cílem tohoto výzkumu je získání komplexních obrazů těchto jevů, které jsou založeny na hlubokých datech a specifických vztahů mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Kvantitativní metodologii nazýváme deduktivní, logicko – deduktivní, zatímco kvalitativní metodologie je založená na indukci. Podstatou tohoto výzkumu je výběr jasně definovaných proměnných, sledování jejich rozložení v populaci a měření vztahu mezi nimi. Jde o široce rozprostřený sběr dat, bez toho, že by na počátku byly stanoveny základní proměnné. Teprve po nasbírání těchto dat začíná výzkumník pátrat po pravidelnostech, které se v těchto datech vyskytují, formuluje předběžné závěry a hledá pro ně další oporu v datech (Šafaříček, Šedová, 2007, 16 -25).

V kvalitativním výzkumu existují tři důležitá kritéria:

1. důvěryhodnost
2. přenositelnost
3. autenticita

První kritérium důvěryhodnost znamená, že závěry zkoumání musí být podpořeny důkazy. Techniky k ověřování důvěryhodnosti jsou například výběr účastníků výzkumu, deník výzkumníka, reflexe kolegů. Jako druhé kritérium je uvedena přenositelnost.

V kvalitativním výzkumu jde především o přenositelnost a aplikovatelnost. To znamená ukázat, jak je možné popsat typickou situaci a jak ji lze srovnat s jinými kontexty. Nejdůležitější metodou přenositelnosti je zdokumentování celého výzkumného procesu. Posledním kritériem je autenticita. Do tohoto kritéria patří nestrannost, každý badatel by se měl „přiznat“ jakým hlasem hovoří on a jakým hlasem hovoří účastník výzkumu (Šafaříček, Šedová, 2007, 33 -39).

V kvalitativním výzkumu používáme tři typy dat: rozhovory, pozorování a rozbor dokumentů. V případě bakalářské práce jde o přímé, zúčastněné, nestrukturované pozorování. Také hloubkový rozhovor, což znamená nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu jedním badatelem pomocí otevřených otázek. Vhodné je spojení rozhovoru a pozorování, protože v této kombinaci si badatel může vytvořit komplexnější obraz o dané situaci (Šafaříček, Šedová, 2007, 2 - 164).

2.3 Kresba dítěte

Dítě si ve dvou letech uvědomuje, že psací náčiní nechává za sebou stopu a snaží se o napodobení čáry provedenou dospělým. Usiluje o zachování vertikálního směru čáry nebo napodobení kruhových pohybů (Langmeier, Krejčířová, 2006, 73).

Ve třech letech dítě začíná kreslit hlavonožce a spojuje kresbu s určitým významem, je schopno kresbu, znovu zopakovat. Toto stádium se nazývá - stádium prvotního odrazu.

Okolo čtvrtého roku je dítě zaměřeno na člověka. Kreslí především to, co je mu blízké a má to rádo bez ohledu na realitu. Zde se jedná o stádium lineárního náčrtu. S postupem věku dítě přidává detaily. V šesti letech by měla postava obsahovat všechny náležitosti. Obrazy se stávají dvojdimenzionálními. Zde se jedná o období realistické kresby. (<http://www.rodina-finance.cz/deti.205/vyvoj-detske-kresby.23367.html>)

V předškolním období, pokud se dítě něčeho obává, jeho kresba má minimální rozměr. Na druhou stranu, co má dítě rádo, obrázek nakreslí do velkých rozměrů. (Langmeier, Krejčířová, 2006, 93).

V kresbě se odráží kvalita a intenzita emočního prožívání i specifická citová reaktivita. Rovněž se kresba užívá k hodnocení vývojové úrovně. Použití kresby je možné pouze tehdy, jsou-li dostatečně rozvinuté grafomotorické dovednosti (Vágnerová, Klégrová, 2008, 448).

Obecné indikátory podle kterých se kresba hodnotí:

1. Kvalita čar a narušení tahů čar
 2. Techniky čmárání nebo stínování
 3. Zvládnutí prostoru a umístění kresby na ploše papíru
 4. Velikost kresby
 5. Tendence kresbu opakovat či kreslit znovu
 6. Způsob provedení – nadměrně pečlivé, zjednodušené
- (Vágnerová, Klégrová, 2008, 448 – 450).

Specifické indikátory nestandardního emočního prožívání v kresbě lidské postavy:

1. Specifický způsob zobrazení postavy (zkreslená, stylizovaná, velmi malá nebo naopak příliš velká)
2. Nadměrné zdůraznění nebo propracování postavy, popřípadě pouze některých detailů
3. Opomenutí některého důležitého detailu (například oči)

(Vágnerová, Klégrová, 2008, 450)

2.4 Případová studie

Jméno – F.S.

Rok narození – 2008,29,12

Rodinná anamnéza:

Chlapec vyrůstá u svých prarodičů v pěstounské péči.

Matka – nevyučena, základní vzdělání (drogově závislá)

Otec- vzdělání neznámo (drogově závislý, ve výkonu trestu)

Babička (pěstounka) – vyučena (dělnice)

Dědeček (pěstoun) – vyučen (OSVČ)

Sourozenci- chlapec má mladší sestru, kterou matka opustila ihned po narození, je těžce handicapovaná a několikaměsíčního bratra

Prarodiče (pěstouni) mají ještě 2 další děti.

Nikola – narozena 2003

Roman- narozen 1996

Chlapec s nimi vyrůstá jako s vlastními sourozenci a ne jako se strýcem a tetou.

Rodina bydlí na vesnici v rodinném domě ještě s prababičkou chlapce.

Zdravotní stav chlapce: dobrý

Chlapec nemá diagnostikovány žádné potíže. Je řádně očkovan podle očkovacího kalendáře. Babička se o chlapce vzorně stará. Podle názoru pedagogického kolektivu by měl ale navštívit pedagogicko – psychologickou poradnu, protože některé jeho chování je nepředvídatelné. Pedagogické pracovnice by rády znaly způsob, jak s chlapcem dále pracovat. Bohužel po této stránce babička s nimi nesouhlasí.

Zvláštnosti:

Hoch do 2. roku vyrůstal s matkou, po dvou letech jí byl odebrán z důvodu zanedbání péče. Další rok chlapec strávil v Dětském domově v Kamenici nad Lipou, odkud si ho vzali do pěstounské péče prarodiče. Prababička, která převážně chlapce vodí a vyzvedává z mateřské školy, ho nezvládá. Chlapec jí utíká, kope do ní, nadává jí. Ráno probíhají většinou snadněji, ale při odchodu domů, chlapec nechce, utíká, prababička ho doslova honí po škole. Kolikrát i paní učitelky musí pomáhat a přesvědčovat chlapce, aby šel domů. Když ho prababička chytne, je na ní velice agresivní. O trochu větší autoritu má u chlapce babička, která pro něj chodí minimálně, pouze jako „záchrana“ prababičky, když už je to opravdu nad její síly. Dědeček ještě ve školce nebyl.

Jak se chlapec projevuje v prostorách školy?

Chlapec do naší MŠ nastoupil v r. 2012. Zprvu ho vodila babička jen na pár hodin na seznámení s dětmi, s námi a celkově se školou. Chlapec se nezapojoval, nemluvil, pouze pozoroval. Po týdnu začal chodit na celý den. Ráno hodně plakal a utíkal ze třídy. Bylo dobré, že jeho teta, která chodí vedle do školy, ho často chodila navštěvovat. Do kolektivu se nezapojoval, většinou si po chvíli sedl ke stolu a opět pozoroval. Do ničeho jsme ho nenutili. Měl na stole připravené pastelky a mohl si kreslit. Když přišlo odpolední spaní, to bylo pro něj horší, nechtěl na lehátko, tak jsem se k němu posadila na lehátko a četla jsem mu pohádku. Nejprve si nechtěl lehnout, pouze si sedl, o pyžamu nechtěl ani slyšet. Seděl oblečený, držel si látkovou plenu a poslouchal pohádku. Padaly mu oči, ale nelehl si. Trvalo půl roku, než se převlekl do pyžama a byl schopen si lehnout, uvolnit se a spinkat.

Nyní se chlapec zapojí, ale pouze na malou chvíli. Při malování začmárá papír (většinou pouze tmavými barvami) a má hotovo. Je tvrdohlavý, jak jednou řekne, že je hotovo, tak už s ním nic nehne. Dožaduje se pozornosti, jak u p. učitelky, tak i u dětí. Neustále běhá, něčím tluče, leze do oken, bere dětem hračky, dupe po nich a při tom koutkem oka pozoruje, jak se p. učitelka zachová. Na druhou stranu velice rád pomáhá, např. myje stolky, ořezává pastelky. Konfliktní situace neuměl řešit jinak než pěstmi, poslední měsíce se to už malinko zlepšuje, ale stále je dost agresivní.

V kolektivu chlapců tedy moc oblíbený není. Při pohledu na mouchu, pavouka, děti v převlecích, se celý roztřeše, začne velice silně plakat a je k neutišení. I při odstranění příčiny jeho strachu dlouhou dobu u chlapce přetrvává úzkost a obava. Až dojemně si rozumí s 3 letými holčičkami. Rád si s nimi hraje na miminko. Dívky ho ukládají do postýlky, přikrývají, nasazují mu kloboučky, krmí ho. Nebojím se, že by dívky uhodil nebo nějak jinak jim ublížil.

Jaké má psychomotorické tempo?

Chlapec je velmi živý a rychlý. Tomu odpovídají i jeho práce, jsou nedodělané nebo začmárané. Vše chce mít rychle, ale chce být pochválen. Vykřikuje a dotazuje se, jestli to má pěkné. Pokud hrajeme nějakou hru, která se mu líbí, stále na sebe upozorňuje, aby mohl být ten „hlavní“. Opět vydrží 3 kola maximálně a jde si dělat něco jiného. Po tělesné a pohybové stránce nemá žádné problémy, dokáže jezdit na velkém kole, házet, běhat. Je pružný, hbitý a rychlý.

Lateralita:

Chlapec veškeré činnosti provádí pravou rukou. Při skocích jeho odrazová noha je také pravá.

Typ vnímání dítěte:

Podle mého názoru, chlapec je zatím nevyhraněný typ, ale možná se více přibližuje k Kinestetickému typu. Je obratný a motoricky zručný. Bohužel, na všechno chvátá, tak to nedodělá pořádně. Umí například velice dobře stříhat, rád opravuje, montuje, utírá stoly. U těchto činností vydrží déle než u knih, nebo poslechu hudby. Zpívání ho baví, ale také opět jenom chvíli. Není to tím, že by neuměl texty, ty on většinou umí, ale opět zpívá pouze chvíli a jde si dělat něco jiného, pak se opět

přidá a zase odběhne. Rád si vezme velké auto a jezdí mezi dětmi. Při napomínání, aby jezdil vedle a nerušil, nereaguje. Jakmile ho nějaká písnička zaujme, auto odloží a připojí se. Netrvá dlouho a vrací se k autu.

Intelektové vlastnosti:

Z pozorování chlapce usuzuji, že je velice málo zvědavý, neptá se sám od sebe na nic. Znalosti jsou nedostatečné. Nepozná základní barvy, plete si názvy zvířat, číselnou řadu do 5 také neumí. Soustředění a pozornost má velice krátkodobé, odbíhá, vykřikuje, nedokáže si společně s dětmi povídat v ranním kruhu, nevydrží při řízených činnostech. Slovní zásobu má průměrnou a mluví patlavou řečí.

Projevy při intelektových činnostech:

Úkoly typu – matematických představ, řešení cest a labyrintů, hledání souvislostí.... neřeší, pracovní list začmárá, odpoví, že je hotov a odevzdá. Žádných detailů si nevšímá. Na reakci p. učitelky nereaguje nebo pouze velice slabě a jde si dělat něco jiného. Úkoly jako spravování rozbitého auta řeší formou experimentu: pokus – omyl a velice často jej vyřeší a auto opraví. Jakýchkoliv změn si všímá minimálně, při hrách, ve kterých se pracuje se změnou hádá, vymýšlí si a dělá ze sebe „šáška“. Hádanky si vyslechne, ale opět vykřikuje nesmysly. Je rád středem pozornosti.

Jaké téma chlapce zajímá?

Jsou to zemědělské stroje. On o nich nemluví, nevypráví o nich příběhy, ale když na procházce projede kolem dětí traktor, manitou, bagr, kamión... pokaždé nahlas křičí správný název a je nadšený. Rád si také hraje s traktory, které jsou ve školce. Spravuje je. Také hodně nosí oblečení, kde se objevuje motiv traktorů nebo bagrů.

Co nejraději dělá a čím se rád zabývá?

Nejraději běhá s auty pořád dokola a dokola. Také velice rád někomu auto vezme a pak utíká a chce být honěn. Často chlapcovo chování majitele auta dost naštvě a dojde k potyčce, kde už musí zasáhnout p. učitelka. Rád staví z dřevěných kostek. Postaví obrovskou pyramidu a pak jí shazuje a má z toho obrovskou radost. Občas, když se sejdou malá děvčata a hrají si na maminky, chlapec jim téměř vždy dělá miminko. Velice rád jezdí na kole. Na kolo ho také, když počasí dovolí, láká ze školy

prababička, mnohdy uspěje. Rád je v pohybu a chce být nejlepší nebo první. Aby na sebe upozornil, bez rozpaků uhodí kamaráda a je mu to jedno. Dětem jeho chování vadí. Při zasáhnutí p. učitelky se urazí, posadí se a nemluví. Například, když děti scházejí do jídelny, která je v přízemí školy. Ve škole platí pravidlo, že vždy jdou první hospodáři, kteří pomáhají rozdávat svačinu, příbory atd.... Chlapec to absolutně neakceptuje a vždy běží dopředu, kde hospodáře strká, kope, pohlavkuje. Samozřejmě si to děti nenechají líbit a brání se. Po zásahu p. učitelky se chlapec naštve, jde se posadit a buď něco vzteky shodí nebo do něčeho kopne a koutkem oka pozoruje, jak se p. učitelka zachová. Aby šel společně s dětmi dolů, do jídelny, musí ho p. učitelka několikrát pobídnout a někdy dokonce vzít za ruku.

Jak se projevuje ve společnosti ostatních dětí a jak je oblíben v kolektivu?

V kolektivu moc oblíbený není. Svým chováním mnohdy od sebe nechtěně děti spíše odhání, i když si myslí, že se jim to bude líbit, mnohdy je to právě naopak. Podle mého názoru je společenský a chtěl by s dětmi vycházet, ale prostě mu to nejde. I když se mu p. učitelky snaží pomoci a do kolektivu zařadit, téměř pokaždé se dostane do konfliktu.

Je zde ale i jeho druhá strana a to ve vztahu k malým dívkám. Je rád, když může dělat miminko a dívky ho opečovávaní, i on jim rád pomůže - například nalít čaj. Ve třídě je dívka, která nastoupila do školky ve dvou letech, protože zprvu nemohla chodit pravidelně. Pokaždé, když do školky přišla, pouze stála a pozorovala. Chlapec se jí ujal a naléval jí čaj, podával pastelky, papíry a asi tak půl dopoledne se o ní s láskou staral. Při poledním odpočinku stále velice ulpívá na látkovou plenu. Ze začátku školního roku plenu měl neustále při sobě a nezapojoval se. Postupně ji začal odkládat a svým způsobem se zapojoval do kolektivu. Plenu dnes potřebuje pouze při spaní.

Projevy při hře?

Při společné hře se snaží být dominantní, dožaduje se hrát jako první. Neustále vykřikuje, že chce ještě, i když už byl zapojen do různých činností a ostatní ještě ne. Pokud je na řadě někdo jiný, a neví si rady (například při hře, kdy děti něco hledají), vykřikuje, napovídá, nedodrжуje předem stanovená pravidla. Hru vždy hraje pouze pár kol a poté odchází si dělat něco jiného. Někdy se vrátí a pokračuje, podle toho, jak vidí, že se děti baví. Při hrách, které jsou spojeny s hodem, během, skokem... chce být mezi

prvními. Velice špatně nese, když je někdo lepší. To potom začne podvádět, chce házet několikrát po sobě, nerespektuje pravidla. Raději se urazí a už hrát nebude. Vezme nějaký předmět a bude děti rušit, vbíhat do dráhy, cokoliv.

Reakce na náročné situace a případný neúspěch?

V krizových situacích reaguje až hysterickým pláčem. Při masopustním průvodu, bylo pro chlapce krizové setkání s maskami, přestože viděl, jak se oblékají p. učitelky, tak i děti a sám byl také za masku. Nejdříve pozoroval a po té začal hystericky plakat a třásl se. Po zklidnění a ukázání ještě jednou, kdo je jaká maska, byl schopen jít s námi ven. Druhý pláč nastal při společném focení masek venku, kde byli i školáci. Zde byla překvapivá reakce jeho prababičky, která ho ještě začala strašit čerty. Uklidnil se opět, až když jsme mu ukázali, kdo je za jakou maskou.

V rozepřích s kamarády reaguje vztekle až agresivně. Bije je pěstmi, kamkoliv se mu namane. Nedochází mu, že by mohl někomu ublížit. Jakoukoliv činnost (výtvarnou, hudební) neřeší. Udělá vše rychle, podle svého. Při neúspěchu se urazí a odchází do ústraní, kde se mračí nebo vztekle něco rozbíjí a ruší ostatní. P. učitelky se mu vždy snaží nabídnout jinou alternativu, někdy na ní přistoupí a jindy nereaguje. Po chvíli si sám najde jinou činnost.

2.5 Pozorování chlapce

2.5.1 Zúčastněné pozorování chlapce po roce

V den, kdy jsem byla ve třídě s chlapcem přítomna, měla ranní službu paní učitelka, která je ve školce od září letošního roku. Pozorovaný chlapec, dorazil do školky mezi prvními a dovedla ho jeho teta, která navštěvuje pátou třídu základní školy, jež se nachází v té samé budově. Hoch vtrhl do třídy a velice nahlas pozdravil. Ihned si běžel k polici, kde jsou umístěná auta, jedno si vybral a začal s ním jezdit po celé třídě. P. učitelka mu připomněla pravidla, že se na linoleum pod stoly nejedí, ale chlapec se na ni podíval a jezdil dál.

Po půl osmé se třída začala plnit dětmi. Někteří chlapci si také vzali auta a jezdili s nimi. Najednou se pozorovaný hoch zarazil a pozoroval chlapce, který si vzal veliké nákladní auto. Chvilí na hochu hleděl, následně své auto nechal být a rozběhl se za chlapcem s nákladním vozidlem. Přišel k němu a začal se s ním o auto tahat, po té mu dal pěstí do zad. Chlapec, který byl dočasným vlastníkem auta, mu tuto ránu oplatil. V tom se sledovaný hoch rychle rozběhl a utíkal za p. učitelkou žalovat, že ho chlapec uhodil. P. učitelka si přivolala k sobě i druhého hochu a obou se ptala, co se stalo. V momentě, kdy se situace objasnila, pozorovaný hoch s úsměvem odběhl. P. učitelka ho několikrát volala zpátky, aby situaci dořešila, ale chlapec nereagoval. Došla za ním i s napadeným chlapcem, ale on odběhl a schoval se pod stoly. Napadeného chlapce pohládila, pověděla mu, že se hoch bojí a situaci dál neřešila.

Po ranních hrách následovalo cvičení a komunikace v kruhu, ani jedné činnosti se chlapec neúčastnil. Seděl pod stolem a po chvíli si šel opět jezdit autem. Paní učitelka chlapcovo chování ignorovala. Po těchto ranních činnostech následuje svačina, na kterou děti musí společně odejít do jídelny, která se nachází v přízemí budovy. Po hygieně paní p. učitelka dala pokyn k seřazení u dveří, kde byl chlapec jako první. Zde nastala další konfliktní situace. Chlapec měl pustit jako první hospodáře, kteří se v ten den starají o stolování, ale on nechtěl. Chtěl jít jako první on. Paní učitelka mu připomínala pravidla, která mají společně dohodnutá ve třídě, ale on začal plakat a chtěl se opět schovat pod stůl. Paní učitelka ho ale vzala za ruku a děti se mohly odebrat do jídelny. V jídelně vše proběhlo v pořádku. Následoval společný odchod do třídy, hygiena a řízená činnost. V den mé návštěvy, děti malovaly vodovými barvami zvířátka v lese. Chlapce toto téma zaujalo, bylo vidět, že maluje rád. Na čtvrtku maloval tak dlouho, až jí zcela prodřel a obrázek, který namaloval, nakonec celý začmáral černou a červenou vodovou barvou. Obrázek donesl ukázat paní učitelce, která se ho ptala, proč zvířátka takto celá začmáral. Chlapec neodpověděl, položil obrázek na topení a šel si hrát s dětmi.

Po příchodu druhé paní učitelky do třídy, bylo na chlapci vidět mírné zaražení a zklidnění. Paní učitelka se ihned, jak vstoupila do třídy, nahlas před všemi dětmi zeptala na chlapcovo dopolední chování. Paní učitelka neváhala a začala hlásit také nahlas jeho prohřešky. Chlapec byl od paní učitelky znovu pokárán. Bylo vidět, že z paní učitelky, která nastoupila na odpolední směnu, má chlapec částečný respekt.

Na procházku paní učitelky vzaly děti na nedalekou louku, kde se chlapec mohl vyběhat. Následoval oběd a polední odpočinek. Vše probíhalo v pořádku, chlapec dbal pokynů obou učitelek. Po obědě usnul mezi prvními na lehátku. Při odpoledních hrách si chlapec vybral omalovánky a barvil si. V půl čtvrté pro hoča přišla prababička. V ten moment chlapec začal pobíhat po třídě a nechtěl domů. Prababička za ním běhala a nemohla ho chytit. Lákala ho, že půjde jezdit na kole. Chlapec nereagoval a začal si připravovat pastelky, že si bude ještě kreslit. Jakmile se prababička přiblížila ke stolu, chlapec znovu začal utíkat. Takové chování trvalo patnáct minut. Najednou chlapec vyběhl ze třídy a prababička běžela za ním. V šatně, když ho prababička oblékala, se zklidnil a odešli společně domů. Při mém odchodu ze školky jsem viděla, jak chlapec jezdí na kole, předváděl se přede mnou. Je velice obratný. Jezdil na dospělém kole se sníženým sedlem a jízdu zvládal velice dobře. Prababička chlapci dala pokyn, ať nejedí blízko k silnici, že tam jezdí mnoho aut. Jakmile tuto větu prababička dopověděla, chlapec jel přesně tam, kam mu dala prababička zákaz. Běžela za chlapcem a následně ho odvedla domů.

2.5.2 Pozorovací schéma první paní učitelky

Jak dítě spolupracuje s dospělými?

„Chlapec nechce poslouchat příkazů p. učitelek ani rodinných příslušníků. Často provádí naschvály a zákeřnosti. Často je nevyzpytatelný. Chlapec musí být neustále pod dohledem, aby se něco nestalo jemu nebo dětem. Bere p. učitelkám věci bez dovolení!“

Jak dítě spolupracuje s dětmi?

„Pokud je hra podle jeho představ, nenastává problém. Když nebere dětem hračky, bouchá s nimi a snaží se je naschvál rozbít. Velice často na ostatní děti žaluje.“

Jaké tresty používáte?

„Pro zklidnění – sezení u stolečku vedle p. učitelky (pod jejím dohledem). Učitelka mu dá nějakou práci u stolu. Zákaz oblíbené hračky.“

Jakým způsobem chválíte?

Pokud si chlapec zaslouží, tak ho pochválím plus pohladím a snažím se motivovat pro další dobrou práci.“

Oblíbenost v dětském kolektivu?

„Jeho oblíbenost v kolektivu je normální. Žádné extrémy zde nejsou.“

Jaký vidíte u dítěte posun?

„Na chlapci je vidět jen minimální posun v celkovém vývoji a chování (biopsychosociálním) - můj pohled na dítě během šesti měsíců.“

Oblíbené hry?

„Nejoblíbenější hra – střelba, sestavení pistole ze stavebnice (nejraději střílí do hlavy)

Velice rychle běhá s auty. Nemá rád klidné hry. Při pobytu venku se vybíjí neustálým běháním.“

Ve kterých věcech je dítě dobré?

„Pokud je chváleno, dokáže hezky (bez přetahování) vybarvovat obrázky a dá si záležet i u jiných výtvarných plus pracovních činnostech. Záleží na jeho náladě, jestli se snaží nebo ne.“

Ve kterých věcech dítě zaostává?

„Má špatné vyjadřovací schopnosti, špatnou výslovnost. Nepozná barvy, geometrické tvary atd. Jeho výtvarný projev je pesimistický (zamračené obličej, vybírá si tmavé barvy.)“

Jak dítě reaguje na neznámé situace?

„Chlapec reaguje přiměřeně“

Mívá záchvaty zuřivosti?

„V MŠ nemívá záchvaty zuřivosti.“

Vyrušuje děti ve hře nebo v práci?

„Velice často, aby jim narušil hru.“

(Příloha č. 1)

2.5.3 Pozorovací schéma druhé paní učitelky

Jak dítě spolupracuje s dospělými?

„Neustále si tvrdě prosazuje svou. Neraď plní příkazy p. učitelky, dělá, že neslyší, často vymýšlí naschvály a zákeřnost, je nevyzpytatelný. Neustále jsme ve střehu, aby se něco nestalo jemu nebo dětem.“

Jak dítě spolupracuje s dětmi?

„Když je hra podle jeho představ, není zde problém, když nebere dětem hračky, rozbíjí jejich výrobky, často žaluje na ostatní.“

Jaké tresty používáte?

„Sezení u stolečku pod dohledem p. učitelky, zadáme mu nějakou klidnou činnost. Zákazy oblíbené hračky.“

Jakým způsobem chválíte?

„Když si to zaslouží, chválíme ho často, někdy volíme formu povzbuzení nebo pohlazení, musíme ho co nejvíc motivovat.“

Oblíbenost v dětském kolektivu?

„Jeho oblíbenost v kolektivu je přiměřená, žádné extrémy nejsou.“

Jaký vidíte u dítěte posun?

„Určitý posun je patrný – ve všech oblastech výuky i v chování (k lepšímu)

Oblíbené hry?

„Nejoblíbenější – střelby, sestavování pistolí, rád lítá s auty, nemá rád klidné hry a činnosti, při pobytu venku svoji energii vybíjí neustálým pohybem a běháním.“

Ve kterých věcech je dítě dobré?

„Je to střídavé, záleží na jeho náladě a situaci, když je dobře naladěný, chválen, pak se snaží.“

Ve kterých věcech dítě zaostává?

„Plete si barvy, geometrické tvary, má špatnou výslovnost. Ve všech oblastech je nevyzrálý, jeho výtvarné projevy jsou pesimistické (volí tmavé barvy, zamračené obličeje).“

Jak dítě reaguje na neznámé situace?

„Přiměřeně, žádné extrémy.“

Mívá záchvaty zuřivosti?

„Nemá – v MŠ.“

Vyrušuje děti ve hře nebo v práci?

„Velice často.“ (Příloha č. 2)

2.5.4 Pozorovací schéma paní ředitelky

Jak dítě spolupracuje s dospělými?

„Dítě spolupracuje s dospělými pouze občas. Záleží, zda jej práce baví. Když se mu nechce, nespolupracuje a ruší ostatní. Často si dělá, co chce.“

Jak dítě spolupracuje s dětmi?

„S dětmi spolupracuje podle nálady. Je zákeřný vůči ostatním dětem, napadá je, pošťuchuje. Chce na sebe upozornit, být všude první.“

Jaké tresty používáte?

„Chlapci neustále domlouváme.“

Jakým způsobem chválíte?

„Používáme slovní pochvalu, když se snaží.“

Oblíbenost v dětském kolektivu?

„V kolektivu není moc oblíben. Vzorec chování přebírá z rodiny.“

Jaký vidíte u dítěte posun?

„Dosud není posun znát. Je nutná spolupráce s rodinnou – ne obhajoba jeho chování. Nejspíše bude nutná návštěva odborného psychologa.“

Oblíbené hry?

„Hra na vojáky, střílení, bojová umění, jízda na kole.“

Ve kterých věcech je dítě dobré?

„Rád maluje, je zručný.“

Jak dítě reaguje na neznámé situace?

„Nepozná barvy, základy společenského chování. Myslíme si, že je na nižší vývojové úrovni.“

Mívá záchvaty zuřivosti?

„Ano, pokud se okolí nepřizpůsobuje. Běhá po třídě, dělá schválnosti.“

Vyrušuje děti ve hře nebo v práci?

„Často vyrušuje děti ve hře i při práci. S oblibou žaluje na ostatní a sám neplní své povinnosti,“ (Příloha č. 3)

2.6 Výpovědi členů rodiny

2.6.1 Výpověď babičky

Z prvních rozhovorů babičky bylo patrné, jak moc je pro celou rodinu výchova chlapce namáhavá. Po pár měsících uvažovali i o tom, že budou muset chlapce umístit zpět do dětského domova. Dětský domov v Kamenici nad Lipou zajišťuje komplexní péči pro děti od narození do tří let. Zajišťuje bezpečné prostředí pro děti, jejichž tělesný a duševní vývoj je ohrožen ze zdravotních nebo sociálních důvodů a v rodinném prostředí jim nelze zajistit řádnou péči (<http://www.ddkamenicenl.cz/>).

Celá rodina byla doposud zvyklá na neaktivní život a po příchodu chlapce se vše obrátilo. Chlapec byl velice živý, utíkal jim z domu na náves, skákal z okna. Babička

musela pracovat a o chlapce se přes den po návratu ze školky starala prababička, pro kterou to bylo velice fyzicky náročné. Začala spolupracovat na výchově chlapce se školkou a chlapce si ponechali. Chlapec doma respektoval autoritu pouze svého dědy a trochu i babičky. Ostatní členy nerespektoval a dodnes nerespektuje. V tom je veliký problém, protože z důvodu zaměstnání obou prarodičů se o chlapce musí starat převážně prababička.

Rodina žije na vesnici a výchovných problémů si začalo brzy všímat i okolí. Srovnávají chování chlapce a jeho matky. Rodina o matce nyní nemá žádné informace, pouze, že se jí narodila další dvě miminka. Jedno je postižené a nechala ho v porodnici. Žádné jiné informace o dceři nemají. Chlapce babička vozí jednou za měsíc i k druhé babičce od otce, který se nyní nejspíš nachází ve vězení. Obě rodiny spolu komunikují a snaží si pomáhat. Útoky ze strany spoluobčanů, rodina nese velice špatně. Řeší to tak, že se s nikým nepřátelí a cítí se velice ukřivděně.

Návrhy školy na návštěvu chlapce v pedagogicko – psychologické poradně babička vidí jako útok proti její osobě. Má pocit, že mateřská škola je proti chlapci zaujatá. Jeho výchovné problémy ve školce řešit nehodlá, protože od toho jsou tam placené paní učitelky. Časté konflikty s dětmi omlouvá tím, že druhé dítě je starší, a proto by mělo mít více rozumu, anebo že jsou to prostě kluci a takové chování k nim prostě patří. Chlapec má rád dětský kolektiv, rád chodí do školky. Také se tam vyřádí a doma je potom klidnější. To pak udělá babička večeři a chlapce uloží ke spánku.

2.6.2 Výpověď chlapce

Během rozhovorů, které jsem prováděla s chlapcem, jsem zjistila, že se chlapec cítí dobře. U babičky se mu líbí a rád chodí do školky, kde je mnoho dětí, se kterými si rád hraje. Doma si občas hraje se svou tetou, na co si hrají, mi nikdy neřekl. S dědou, pokud je pěkné počasí, hraje na hřišti fotbal. Při rozhovorech bylo na chlapci vidět, že tato činnost ho velice baví. Babička se s chlapcem učí, chce ho připravit do první třídy. Učení hoča nebaví a nemá ho rád. Také velice rád jezdí na kole, ale musí poslouchat babičku. Během víkendů se s žádnými kamarády nevidí, je pouze s rodinou.

Chlapec je nemluvný a odpovídá pouze jednoslovně, v některých momentech pouze mlčí a pozoruje věci kolem sebe.

2.7 Rozbor prací žáka

2.7.1 Kresba

Chlapci jsem zadala úkol, aby nakreslil svou babičku. Jako první sáhl po černé pastelce a nakreslil jakýsi čtverec, který vybarvil růžovou a fialovou pastelkou. Dále v kresbě pokračoval, až vzniklo abstraktní dílo. Po dokončení obrázku byl na své dílo hrdý a nesl mi ho ukázat. Já jsem jej poprosila, ať mi obrázek popíše, chlapec mlčel a neřekl nic (Příloha č. 4).

Znovu jsem ho požádala o kresbu babičky, že bych moc chtěla vidět, jak ta babička vypadá, jestli se za tu dobu, co jsme se neviděli, změnila. Chlapec znovu usedl a začal kreslit postavu. Nakonec nakreslil dvě, mračící postavu označil za babičku a smějící se za svou tetu. Postavy mají oproti svému tělu velikou hlavu, na které se nachází oči, nos a ústa. Na hlavě jsou naznačeny vlasy. Chybí uši a krk. Tělo vychází z hlavy. Ruce směřují vzhůru a prsty jsou naznačené, ale jejich počet neodpovídá realitě.

Nohy jsou vůči tělu krátké. Druhá postava je propracovaná ještě méně. Na hlavě nejsou uši ani nos. Na této postavě chybí znázornění trupu úplně, nohy vychází rovnou z hlavy (Příloha č. 5). Chlapec využíval především černé a červené barvy. Kresba odpovídá čtyřletému dítěti.

V této oblasti jistý vývoj je. Před rokem chlapec maloval pouze abstraktní obrázky a takovouto postavu nakreslit nedovedl. Pouze papíry do posledního místa vybarvoval. Převažovala zde výrazně černá, červená a oranžová barva. Vždy byl na svůj obraz hrdý a schovával ho na stůl, aby si ho mohl vzít domů. Chlapec velice rád kreslí, za den nakreslí několik obrázků, které si odnáší. Při rozhovoru s babičkou jsem zjistila, že doma nekreslí nebo jen velice zřídka, protože ho to nebaví.

2.8 Vyhodnocení

Chlapec, který je svěřen do pěstounské péče svým prarodičům se na nové prostředí za 18 měsíců adaptoval bez větších potíží. Z jeho výpovědi plyne, že má prarodiče i svou tetu a strýce rád. Má svůj pokoj, své hračky, své místo. Také rád navštěvuje dětský kolektiv, ve kterém může dostatečně vybit ze sebe energii. Celkový posun chlapce ve vývoji je mírný. Výchovné problémy a nerespektování autority přetrvává a čím je chlapec starší, tím jsou problémy s chováním hůře řešitelné.

Pěstounská rodina čelí problémům chlapce, které mohou být spojeny s genetickou výbavou, kterou chlapec získal od svých biologických rodičů a také užívání drog matky během těhotenství. Další negativní faktor, který působil na chlapce během jeho postnatálního vývoje, je vliv matky, která se mu v nejranějším věku dostatečně nevěnovala. Nedošlo zde k vyladění matky s dítětem. Chlapec se nemohl přirozeně emočně ani sociálně vyvíjet. Matka ho neustále odkládala i na několik dnů, například k sousedům. Chlapec trpěl separační úzkostí. Vše, co chlapec prožil, na něm zanechalo psychické následky.

Ve školce má chlapec výchovné i vzdělávací problémy. Jeho nesoustředěnost, netrpělivost, nerespektování autority a neschopnost vyřešit problém s jiným dítětem jinak než pěstmi, mu zajišťuje špatné postavení ve společnosti, ve které se nyní nachází. Během pozorování chlapce v mateřské škole jsem zaznamenávala i reakce paní učitelek na jeho chování. Již po příchodu hochů do třídy paní učitelky očekávají, že chlapec něco provede, objevuje se zde Golém efekt. Jelikož mají strach o bezpečí jak hochů, tak i ostatních dětí, nenechají chlapcovi dostatečný prostor jak v sebeobsluze, tak i ve hře. Chlapec se dožaduje většího prostoru a začíná konflikt. Paní učitelky mají ve své třídě 22 dětí (od tří do šesti let) a musí se věnovat všem dětem. Chlapec od nich vyžaduje maximální pozornost. Bylo by vhodné pro chlapce sjednat pedagogického asistenta, který by se chlapci individuálně věnoval. Mohlo by dojít i k většímu pokroku ve vzdělání chlapce.

Nevhodné sociální postavení zajišťuje chlapci i přijetí do vesnice, ve které s rodinou žije. Lidé ho tu srovnávají s jeho matkou a neočekávají od chlapce

nic dobrého. Rodina chlapce brání, postupně se začíná separovat od okolí. Výchovné problémy chlapce prarodiče omlouvají, zodpovědnost přesouvají na druhé a neřeší je. Rodina přestala spolupracovat i se školkou a odmítá i pomoc od pedagogicko – psychologické poradny, která by mohla pomoci ve výchově a vzdělání chlapce.

Pěstounská péče byla pro chlapce přínosem a naplnila jeho základní potřeby. Rodina se ještě s nově vzniklou situací podle mého názoru nevyrovnala a stále řeší nově vzniklé problémy. Jelikož nechce přijmout nabídnutou specializovanou pomoc, která by jim pomohla některé problémy alespoň z části vyřešit a také by se snažila chlapci vybudovat lepší sociální zařazení, bude tento proces pro chlapce i rodinu velice obtížný.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se snažila teoreticky objasnit pojem náhradní rodinná péče. Nejprve jsem se zaměřila na současný stav a způsob přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči, protože výběr vhodných osob je pro dítě nejdůležitějším. I z toho to důvodu jsou hlavními kandidáty členové rodiny, kteří mají k dítěti citový vztah, a dítě je zná. Proto je tento způsob výchovy pro dítě menší zátěžovou situací, než kdyby šlo k zcela cizí osobě, o které by nic nevědělo.

V dalších kapitolách jsem se pokusila definovat jednotlivé formy náhradní rodinné péče, důvody proč se dítě do náhradní rodinné péče může dostat a také možné následky na dítěti, které tento přechod může způsobit. Dítě, které se dostalo do pěstounské péče, muselo projít něčím velice nepříjemným. Nezletilý člověk, který je vystaven takovým zátěžovým situacím, jež vedou k tomu, aby byl odebrán ze své biologické rodiny, může prožívat i různé reakce na tyto situace. Možnými reakcemi jsem se také podrobněji zabývala. Uvedla jsem šest typů možných reakcí člověka.

Mnohdy se ze situace, kterou dítě prožilo, vzpamatovává po celý život a podvědomě si nese následky, které ho mohou ovlivňovat i ve výchově svých dětí. Přechod dítěte od biologické rodiny k pěstounské je náročný, i když dítě pěstouny zná. Tato nově vzniklá situace je také velice náročná i pro samotné pěstouny. Mnohdy jsou to rodiče dětí, kteří se nedokázali nebo se nemohli z nějakého důvodu postarat o své vlastní děti. Mohou toto selhání svých dětí brát jako své vlastní a o to hůře se s nově vzniklou situací mohou vyrovnávat. Rozdělila jsem zde jednotlivé přístupy prarodičů k dítěti a možné následky do tří skupin. Dále jsem se v teoretické části zabývala tím, jakým způsobem dítě může reagovat na pěstouna. Zde jsem uvedla šest možných druhů reakcí a také kdy a jakým způsobem se mohou u dítěte vyskytovat.

Též jsem se zabývala tématem biologická rodina. Převážně matka je pro dítě velice důležitá osoba. Vzájemné připoutání matky s dítětem pomáhá rozvíjet sociální a emoční učení, které hrají velice důležitou roli v dalším rozvoji dítěte. Dítě, které se ocitlo v náhradní rodinné péči, má právo o své biologické rodině vědět vše, co potřebuje a pěstouni by mu to měli umožnit i v případě, pokud by jim to bylo krajně

nepříjemné. Jestliže je na dítěti vidět, že se odchodem rodiče trápí, opět by to měli být pěstouni, kteří jim situaci vysvětlí a pomohou dětem překonat tento stav.

Jelikož jsem se v mé bakalářské práci zabývala hochem, který byl své matce odebrán z důvodu zanedbání péče a závislosti matky na drogách, popsala jsem zde i vliv drog na dítě, pokud matka užívá v době těhotenství a také možné následky na dítěti.

V praktické části jsem nejprve popsala použitou metodu mého výzkumu, jedná se o kvalitativní výzkum. Hlavním přínosem svého výzkumu vidím v porozumění problematice náhradní rodinné péče, a to především péče pěstounské. Použitou technikou kvalitativního výzkumu ve své bakalářské práci bylo zúčastněné pozorování chlapce v mateřské škole a následné vypracování kazuistiky. Dále vypracování pozorovacích schémat od paní učitelek a paní ředitelky a také analýza prací žáka.

Snažila jsem se v bakalářské práci zjistit, jakým způsobem u chlapce proběhla socializace a adaptace na nové prostředí. Posun jeho celkového vývoje, který byl po zařazení do pěstounské péče značně opožděný. Porovnála jsem své zúčastněné pozorování, které jsem provedla v roce 2013 s zúčastněným pozorováním provedeného o rok později. Zde jsem chtěla zachytit celkový posun chlapce. Pro objektivitu jsem porovnávala svá zúčastněná pozorování s pozorovacími schématy paní učitelek a ředitelky školy.

Rozumový vývoj chlapce je stále opožděn, nezná základní barvy ani početní řadu. Podle výpovědi chlapce se s ním babička doma učí a snaží se, aby měl dostatek znalostí a mohl nastoupit příští rok do první třídy.

Závěrem bych vyhodnotila celkový přínos pěstounské péče pro chlapce jako pozitivní. Chlapec získal zpět své místo, bezpečí a jistotu, o které přišel ihned po svém příchodu na svět. Momentálně záleží na pěstounské rodině a okolí, jak chlapci pomohou kompenzovat jeho nedostatky a ukázat mu správný směr, kterým by se mohl vydat.

POUŽITÉ ZDROJE

Použitá literatura:

BOWLBY J., *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál s. r. o., 2010. ISBN 978-80-7367-670-4

BOWLBY J., *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál s. r. o., 2012. ISBN 978-80-262-0076-5

ČERMÁKOVÁ M., *Dítě v náhradní rodinné péči očima pediatra*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o.s., 2012. ISBN 978-80-87455-10-4

GROHOVÁ J., BUBLEOVÁ V., VÁVROVÁ A., FRANTÍKOVÁ J., *Dítě v náhradní rodině potřebuje i vaši pomoc*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. ISBN 978-80-87455-06-7

KONEČNÁ H., KOUBOVÁ L., *Monitoring příprav náhradní rodinné péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2010. ISBN 978-80-87455-00-5

KOPŘIVA P., NOVÁČKOVÁ J., NEVOLOVÁ D., KOPŘIVOVÁ T., *Respektovat a být respektován*. Bystřice pod Hostýnem: P. Kopřiva - Spirála, 2012. ISBN 978-80-904030-0-0

LANGMEIER J., KREJČÍŘOVÁ D., *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing a. s., 2006. ISBN 80-247-1284-9

MATĚJÍČEK Z., *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál s. r. o., 1994. ISBN 978-80-262-0398-8

MATĚJÍČEK Z., *Prvních šest let ve výchově dítěte*. Praha: Grada Publishing a. s., 2005. ISBN 80-247-0870-1

PRESLOVÁ I., *Manuál práce s dětmi drogově závislých klientů*. Praha: Sananim, 2011. ISBN 978-80-904536-1-6

ŠAFAŘÍČEK R., ŠEDOVÁ K., *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách: pravidla hry*. Praha: Portál s. r. o., 2007. ISBN 978-80-7367-313-0

UHLÍŘOVÁ V., *Dítě ve výchově příbuzných*. Praha: Rozum a cit, 2010

VÁGNEROVÁ M., *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 978- 80-246-1538-7

VÁGNEROVÁ M., *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál s. r. o., 2012. ISBN 987-80-262-0225-7

VRÁNOVÁ L., *Sociálně – právní analýza přechodné pěstounské péče v České republice*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče o. s., 2011. ISBN 978-80-87455-09-8

ZELINKOVÁ O., *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha: Portál s.r.o., 2011. ISBN 978-80-262-0044-4

Internetové zdroje:

[online],[cit. 2014-2-15], URL < <http://www.ddkamenicenl.cz/> >.

[online],[cit. 2014-3-2], URL < <http://www.rodina-finance.cz/deti.205/vyvoj-detske-kresby.23367.html/> > .

[online],[cit. 2014-3-9], URL < <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=50/> >.

[online],[cit. 2014-3-9], URL < <http://www.sos-vesnicky.cz/pro-media/napsali-o-nas/zmeny-v-systemu-nahradni-rodinne-pece-isou-vice-nez-treba/> >.

RŘÍLOHY

Seznam příloh:

Příloha č. 1: Pozorovací schéma první paní učitelky

Příloha č. 2: Pozorovací schéma druhé paní učitelky

Příloha č. 3: Pozorovací schéma paní ředitelky

Příloha č. 4: Kresba chlapce

Příloha č. 5: Kresba chlapce

Příloha č. 1

8. Ve kterých věcech je dítě dobré?

Je to dítě, záleží na jeho předání a situaci,
když je dítě předem a chvilu, tak se snaží.

9. Ve kterých věcech dítě zaostává?

Pleť si pravý, gesm. trasy, ma' gestura nepohodnost,
atd. Vě ovek, oblastech je pomyšlený.
Je to nepohodnost, pravý jsou pomyšlený (vš. tuncie,
pravý, zanechal obličej)

10. Jak dítě reaguje na neznámé situace?

Přiměřeně, žádné extrémny.

11. Mívá záchvaty zuřivosti? (pokud ano popište)

Nema' - v MŠ.

12. Vyrušuje děti ve hře nebo v práci?

Vělice často.

Děkuji za spolupráci

POZOROVACÍ SCHÉMA CHOVÁNÍ

1. Jak dítě spolupracuje s dospělými?

Chlapec má rád poslouchat příkazy učitelky ani
hodiny od příslušníků. Takto provádí pasivně a
křehce. Často je nervózní a celý. Chlapec má rád
množství při dovedení, ale to není dostatečně
2. Jak dítě spolupracuje s dětmi? *Ben učitelkou má to dost*

Překud je hora podle jeho práce, krasobíže, psaní,
když se hra dělá. Hraje si s dětmi, kteří
je doprovázejí. Hraje se s dětmi, kteří
ho doprovázejí.

3. Jaké tresty používáte?

Pro chování - není. Pro chování - není.
Pro chování - není. Pro chování - není.
Pro chování - není. Pro chování - není.

4. Jakým způsobem dítě chválíte?

Přímé, nepřímé, slovní, slovní, slovní,
přímé, nepřímé, slovní, slovní, slovní,
přímé, nepřímé, slovní, slovní, slovní.

5. Oblíbenost v dětském kolektivu?

Jak oblíbenost v kolektivu je, je málo.
Lidé, kteří jsou v kolektivu, jsou málo.

6. Jaký vidíte u dítěte posun?

U chlapce je vidět, že má málo posunu v celku.
U chlapce je vidět, že má málo posunu v celku.
U chlapce je vidět, že má málo posunu v celku.

7. Oblíbené hry?

- hraje si s dětmi, hraje si s dětmi, hraje si s dětmi,
hraje si s dětmi, hraje si s dětmi, hraje si s dětmi,
hraje si s dětmi, hraje si s dětmi, hraje si s dětmi,
hraje si s dětmi, hraje si s dětmi, hraje si s dětmi,
hraje si s dětmi, hraje si s dětmi, hraje si s dětmi.

8. Ve kterých věcech je dítě dobré?

Překlad: je dobré na základě zkušeností (dítě je v práci)
organizovat si práci do jakéhokoli programu
s pracovními + pracovními zkušenostmi. Záleží na jeho
základě ještě u nás, máte nějaké?

9. Ve kterých věcech dítě zaostává?

Má špatně reagovat, nepoukazuje, špatně
reagovat. Málo má, geometrie, fyzika.
Jeho myšlenky, práce je velmi těžká, kam se
přidá, myšlenka situace, fyzika.

10. Jak dítě reaguje na neznámé situace?

Chápe reakce předmětů.

11. Mívá záchvaty zuřivosti? (pokud ano popište)

Je to, když někdy zuřivost.

12. Vyrušuje děti ve hře nebo v práci?

Je to často, aby jim, někdy, ano.

Děkuji za spolupráci

POZOROVACÍ SCHÉMA CHOVÁNÍ

1. Jak dítě spolupracuje s dospělými?

Dítě spolupracuje s dospělými pouze občas. Častěji, než je práce sám. Když se mu nechce - nespolupracuje a ruší oslabí. Často si dělá, co chce.

2. Jak dítě spolupracuje s dětmi?

S dětmi spolupracuje podle nálady. Je náležitý vůči oslabným dětem, napadá je, postouchuje. Často na sebe upouští, když někdo proní.

3. Jaké tresty používáte?

Filipovi neustále domlouváme.

4. Jakým způsobem dítě chválíte?

Používáme slovní pochvalu, když se snaží.

5. Oblíbenost v dětském kolektivu?

V kolektivu není moc oblíben.
Vůbec chování přebírá a roditel.

6. Jaký vidíte u dítěte posun?

Posun není posun aniž. Je nutná spolupráce s rodinou - neobhajoba jeho chování.
Nejprve bude nutná návštěva u b. psychologa.

7. Oblíbené hry?

Stav - na vřady, střílení, bojová umění,
jízdá na kole

8. Ve kterých věcech je dítě dobré?

Dítě maluje, je šikovný.

9. Ve kterých věcech dítě zaostává?

Rečnické hry, náhledy protichůdného chování.
Myslím si, že je na nižší vývojové úrovni.

10. Jak dítě reaguje na neznámé situace?

Filip se velmi rychle přizpůsobí neznámým
situacím.

11. Mívá záchvaty zuřivosti? (pokud ano popište)

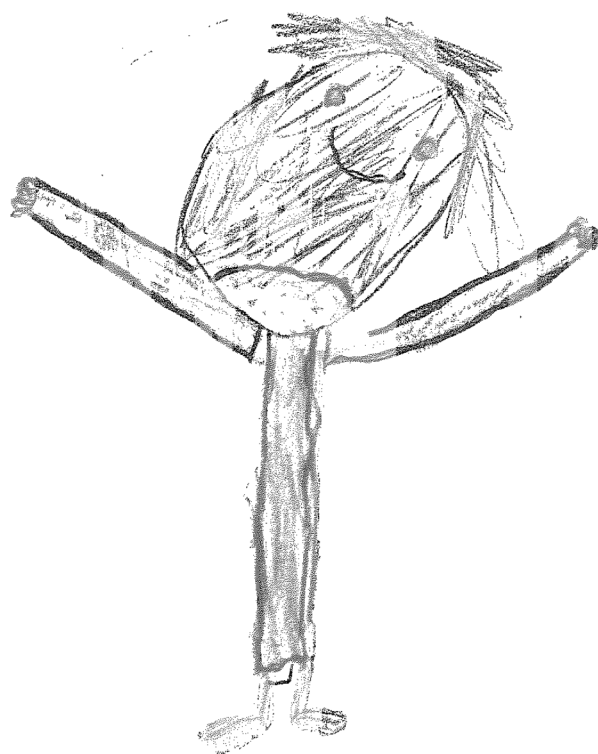
Ano, pokud se chová má neposlušně.
Běhá po škole, dělá nehečkářství.

12. Vyrušuje děti ve hře nebo v práci?

Často vyrušuje děti v hře i při práci.
Často ruší na ostatních tím
neplní své povinnosti.

Děkuji za spolupráci

Příloha č. 4

Příloha č. 5

